

Fig. 1. Slottet set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *The castle seen from the south east.*

VALDEMARS SLOTSKIRKE

BREGNINGE SOGN

Kirken på det ældste Valdemars Slot, der blev opført o. 1635–45 som et kongeligt statusbyggeri efter tegning af Hans van Steenwinckel den Yngre og under medvirken af Leonhard Blasius og Hans Anemøller (jf. s. 2557) af Christian IV til hans søn med Kirsten Munk, Valdemar Christian (1622–56), var indrettet på samme sted som den nuværende, nemlig i søndre sidefløj og den sydlige ende af slottets hovedfløj (s. 2559). Om dens inventar vides intet nærmere.

Valdemar Christian kom aldrig til at bo på slottet. Efter hans død gik det tilbage til Kirsten Munk, der 1658 efterlod det til datteren Hedevig. Under Karl Gustav-krigene 1658–60 blev slottet plyndret og ødelagt,¹ og 1662 blev den stærkt medtagne hovedbygning udlagt til den københavnske handelsmand Jørgen

Mathiesen. 1678 erhvervede admiral Niels Juel (1629–97) ud over alt krongods på Tåsinge også selve slottet (da betegnet 'Taasinghuus', jf. kalkmaleri s. 2566), som han lod ombygge og istandsætte (s. 2558). Den nyindrettede slotskirke, »et deyligt Tempel og anseelig Kirke«, blev indviet af biskop Thomas Kingo ved en stor højtidelighed 3. okt. 1687 med deltagelse af fire provster og 36 præster og i mange »høyadelige og fornemme Verdslige Personers Overværelse« (jf. kalkmaleri s. 2566).²

Kirken blev benyttet til morgen- og aftenandagter samt gudstjenester, når slottets ejere og deres følge opholdt sig på Tåsinge, hvis de da ikke søgte Bregninge Kirke i stedet (jf. s. 2457).³ 1721 ønskede ritmester, senere kammerherre Niels Juel (1696–1766),

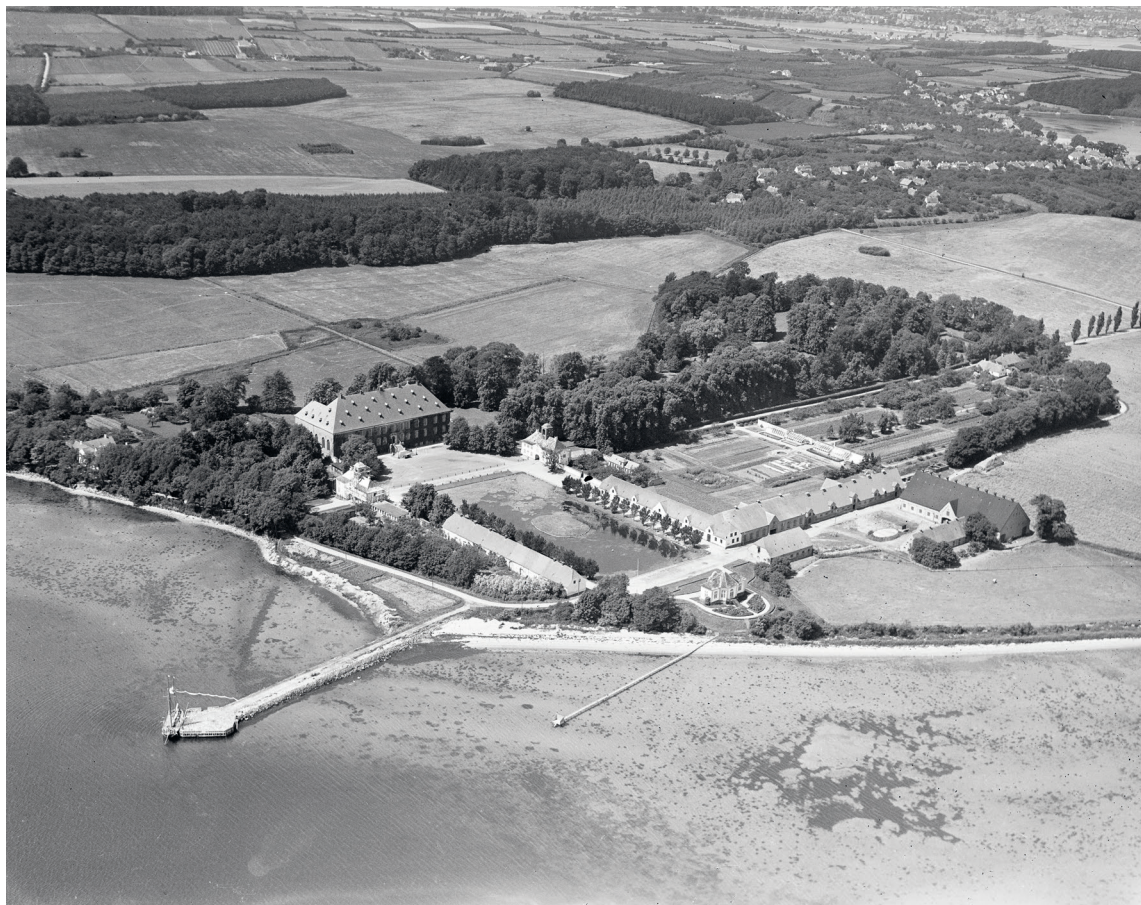

Fig. 2. Slottet set fra sydøst. Foto Sylvest Jensen 1946–69. I KB. – *The castle seen from the south east.*

der fra 1721 boede fast på slottet,⁴ at flytte de almindelige gudstjenester fra Bregninge Kirke til slotskirken, og således lade denne fungere som kirke for beboerne i Bregninge Sogn, hvilket sognepræst Niels Pedersen Lucoppidan dog modsatte sig (jf. s. 2458). Dels lå slotskirken ubelejligt for menigheden, 'afsides på en udkant' i sognets østlige del, dels var slotskirken ikke omtalt i hans kaldsbrev. Desuden var kirken for lille, og der var så meget ekko i rummet, at prædikenen blev uforståelig.⁵ Fra 1738, da Bregninge blev skilt fra sin hidtidige hovedkirke Landet og i stedet fik slotskirken som *anneks* (jf. s. 2457), blev der indføjet en bestemmelse i præstens kaldsbrev om, at han også skulle holde gudstjeneste i slotskirken for slottets beboere alle søn-, hellig- og prædikendage mod en godtgørelse på 50 rdlr.⁶

De faste gudstjenester i slotskirken synes efterhånden at være ebbet ud, og i sognepræst J. L. Møllers kaldsbrev 1845 optrådte forpligtelsen ikke længere;⁷ alligevel anføres det, at han fra sin tiltræden prædikede i slotskirken hver anden søndag, mens det tidligere kun

var sket et par gange om året.⁸ 1847 var kirken lukket,⁹ og under De Slesvigske Krige 1848–50 og 1864 tjente den som lazaret.¹⁰

Efter tiden som lazaret behøvede kirken omfattende istandsættelse, hvilket skete som led i restaureringen af slottet 1879–80. 16. dec. 1880 blev den genindviet,¹¹ og Carl Juel-Brockdorff (1839–1900) stillede den samtidig til rådighed for offentligheden som hjælpekirke til Bregninge Kirke med særligt henblik på beboerne i landsbyen Troense. Der blev holdt gudstjeneste hver anden søndag,¹² fra 1906 hver søndag.¹³ Slotskirken var kirke for beboerne i Troense, indtil man 1934 opførte Troense Kirkesal (s. 2599).¹¹ Slotskirken er siden benyttet til lejlighedsvis gudstjenester, og i årene 1992–2005 blev den benyttet af Taasinge Frimenighed (jf. alderdug nr. 2).

Arkæologiske udgravninger. 1994 blev der foretaget en arkæologisk udgravning ved slottet i forbindelse med en kloakomlægning.¹⁴ Langs vestfacaden blev der fundet en sokkel til et $\dagger$ galleri (jf. s. 2557) og fragmenter af bygningsdetaljer (jf. s. 2561).¹⁵

SLOTTETS OMGIVELSER

Slottet ligger på næsset Tronøret på Tåsinges østkyst. Mod øst omgives det af Det Sydfynske Øhav, mod nord ligger Troense og mod vest en større, kunstig sø (fig. 3). Mod sydvest er slotsnæsset forbundet med skovområderne Dyrehaven og Nørreskoven ved en smal landtange. Ca. 2 km mod sydvest ligger det middelalderlige voldsted Kærstrup, som slottet afløste.

SLOTTETS BYGNINGSHISTORIE

Slotsanlæggets rektangulære udlægning omkring en kunstig sø er resultatet af kammerherre Niels Juels udbygning o. 1760 af det ældste anlæg fra o. 1635-45. Hovedbygningen er den vestlige længe i anlægget, og den har gennemgået fem byggefaser: Den nuværende hovedbygning er i sin kerne identisk med Valdemar Christians slot, opført o. 1635-45 og ombygget 1678-87 af admiral Niels Juel. O. 1760 blev slottet moderniseret af kammerherre Niels Juel, og to restaureringer er gennemført 1879-80 og 1930-31.¹⁶

Valdemar Christians slot. Det oprindelige Valdemars Slot blev opført o. 1635-45 af Christian IV til sin søn Valdemar Christian; de kongelige bygmestre Hans van Steenwinckel den Yngre, Hans Anemøller og Leonhard Blasius stod for opførelsen. Dets udseende kendes fra Peder Hansen Resens *Atlas Danicus* o. 1670 (fig. 4), hvor anlægget, vist efter svenskernes hærgen under Karl Gustav-krigene (jf. s. 2555), bestod af hovedbygningen og en ladegård mod øst. Førstnævnte omfattede en rektangulær hovedfløj i to stokværk og to korte sidefløje mod vest over en høj, hvælvet kælder (fig. 4); den nuværende hovedbygning rummer i vid udstrækning de oprindelige mure. Mod øst var et ottekantet tårn, mens et tårn langs vestfacaden forbandt de to sidefløje.¹⁷ Bygningen er opført i røde teglsten (ca. 25×12×6 cm) lagt i krydsskifte over en høj sokkel af granitkvadre.¹⁸ Tårnet var i granitkvadre og tegl, og tårnet var ligeledes i tegl.¹⁹ Sadeltaget havde to brede tågavle mod nord og syd og seks mindre tågavltrekanter mod øst og vest (jf. fig. 4). I tagfladen var der mange små tåkviste.

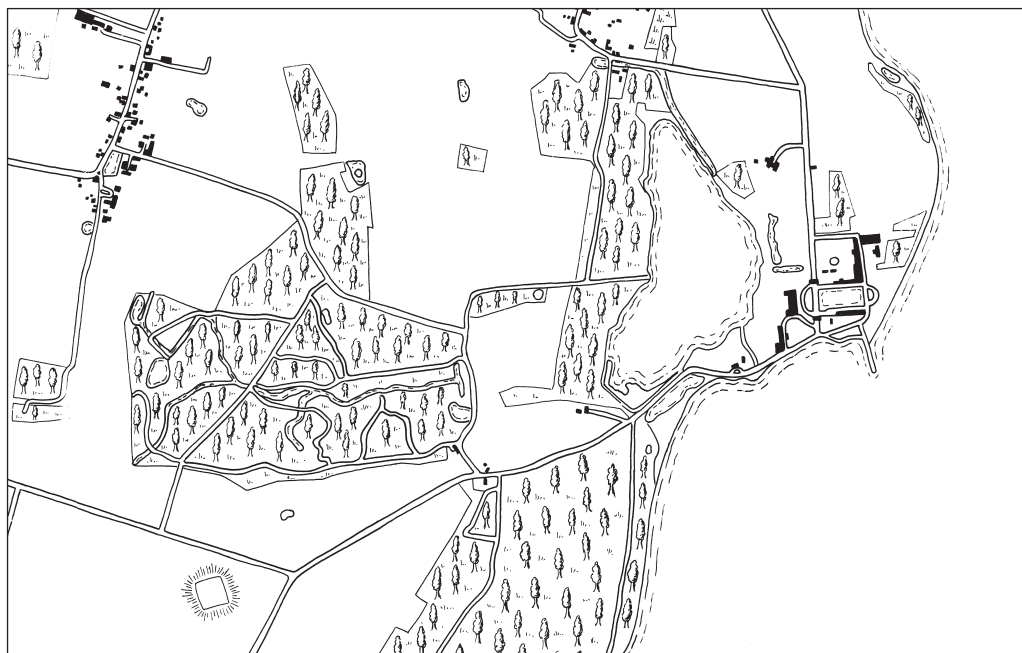

Fig. 3. Kort over slottets omgivelser. 1:20.000. Efter Geodatastyrelsen, tegnet af Freerk Oldenburger 2020. – Map of the castle's surroundings.

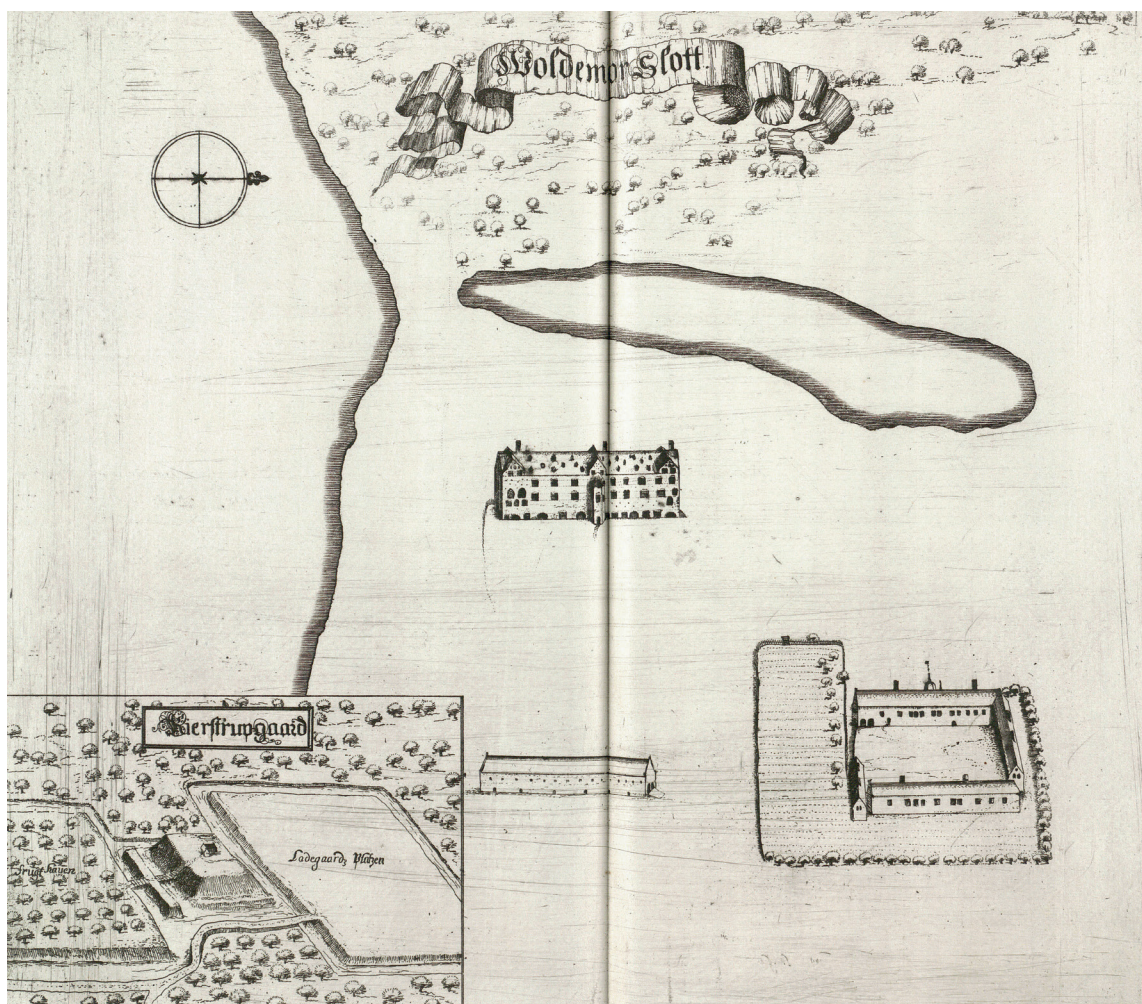

Fig. 4. Slottet vist på Peder Hansen Resens *Atlas Danicus*, o. 1670. I KB. — The castle as shown in Peder Hansen Resen's *Atlas Danicus*, c. 1670.

Admiral Niels Juels ombygning 1678-87. Under Karl Gustav-krigene 1658-60 blev slottet plyndret af svenskerne, og i 1680'erne blev det gennemgribende ombygget af admiral Niels Juel (jf. s. 2555). Det ombyggede slot er gengivet i Frederik V's atlas fra 1754 (fig. 5).²⁰ †Trappetårnet blev nedrevet, og østfacaden blev symmetrisk inddelt med en bred †hovedtrappe midt for facaden og to mindre †trapper mod nord og syd (fig. 5). †Gavltrekanterne blev nedtaget og taget valmet.

Kammerherre Niels Juels ombygning o. 1760. Lødegården brændte 1749, og derefter påbegyndte kammerherre Niels Juel, admiral Niels Juels bar-

nebarn, en ombygning af slotskomplekset, som resulterede i det nuværende udseende.²¹ Den holstenske arkitekt og bygmester Georg Dietrich Tschierske (†1780) forestod arbejdet. Anlægget består af hovedbygningen mod vest, portfløje og avlsbygninger mod nord og syd og en tepavillon mod øst; bygningerne omkranser en kunstig sø (fig. 2). Hovedbygningens østfacade blev igen ombygget, og symmetrien, som var blevet tilstræbt ved forrige ombygning, blev fuldt gennemført (fig. 6). Facaden blev inddelt ved pilastre, vinduerne blev gjort ens på hele fronten (jf. s. 2562), og en frontispice blev sat op over hovedindgangen. Ifølge et stik fra 1761 (fig. 6), som

kan være en idealiserende gengivelse af anlægget, skulle trapperne mod nord og syd være blevet fjernet, men på et foto fra o. 1880 var de endnu bevaret.²² På et vægmaleri i værelset i hovedfløjens nordøstre hjørne kan det ses, at slottet var blevet kalket okkergult.²³

Restaurering 1879-80. Lensbaron Carl Juel-Brockdorff igangsatte en omfattende restaurering af hele slottet ved arkitekt Vilhelm Tvede, København. Den symmetriske facade blev opløst (jf. s. 2564), og murene kom igen til at stå i de røde teglsten. Derudover blev vinduesrammer og gesimser støbt i cement, og bygningen fik nyt, valmet tag (fig. 8 og 13). Denne restaurering efterlod bygningen med sit nuværende udseende.

Slottet blev moderniseret 1930-31, hvor der blev indlagt elektrisk lys og centralvarme samt nyt køkken og badeværelser.¹¹ Hovedtrappen blev ombygget i 1990'erne,²⁴ og o. 2000 blev der indrettet jagt- og trofæmuseum i tagetagen.

BYGNING

Ved opførelsen af den trefløjede hovedbygning o. 1635-45 blev der anlagt en kirke i den søndre ende af hovedfløjen samt hele søndre sidefløj (jf. fig. 1).²⁵ Kirkens placering og udstrækning har ikke ændret sig ved de efterfølgende ombygninger, men flere detaljer er blevet forandret (s. 2562 og s. 2564).²⁶ Den er placeret over den høje kælder og strækker sig over slottets to stokværk. *Grundplanen* er rektangulær, og grundarealet udgør ca. 30×9,2 m (jf. fig. 10); højden mellem gulv og murkrone er ca. 11 m.

Materiale og teknik. Murene er slottets oprindelige af røde teglsten lagt i regelmæssigt krydsskifte²⁷ over en høj sokkel af granitkvadre (jf. s. 2557).²⁸ Ca. 1,8 m over kvaderstenssoklens øverste skifte er et tilbagespring på ca. en halv sten i højde med etageadskillelsen mellem kælder og første stokværk. Til bygningsdetaljer er der be-

Fig. 5. Slottet efter ombygningen 1678-87 (s. 2558) gengivet i Frederik V's *Danske Atlas* 1754. I KB. — The castle after the rebuilding of 1678-87 as shown in Frederik V's *Danske Atlas* 1754.

Fig. 6. Idealiseret fremstilling af slottet efter ombygningen o. 1760 (s. 2558). Stik af I. C. Mavors 1761. I KB. – Idealized image of the castle after rebuilding, c. 1760.

Fig. 8. Slottet set fra øst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The castle seen from the east.*

nyttet lysegrå sandsten, som på kirken viser sig som bevarede hjørnekæder og forsvundne $\dagger$ vinduer (jf. ndf.).

$\dagger$ Døre og $\dagger$ vinduer. Indgangen til kirken er i dag mod vest (jf. s. 2564), men den oprindelige adgang var ved en dør i det vestligste fags nordmur fra $\dagger$ galleriet langs slottets vestfacade (jf. s. 2557); dørens stik var formentlig stadig synligt o. 1880.²⁹ Kirken havde oprindeligt 12 vinduer: to mod henholdsvis nord, øst og vest³⁰ samt seks mod syd.³¹ Sidstnævnte fordelte sig som de nuværende vinduer (s. 2564) med to ud for hvert af kirkens tre hvælvfag (jf. ndf.). Vinduesstikkene var delvist bevaret indtil restaureringen 1880, og de var placeret ca. 70 cm højere end de nuværende (jf. fig. 13).³² Det østligste af de to vinduer mod nord var placeret over døren ind til kirken (jf. ovf.).

Fig. 7. Skitse af slottet set fra øst. Tegnet af F. Richardt 1853. I NM. – *Sketch of the castle seen from the east.*

Vinduerne havde spidsbuede helstensstik af veksellende løbere og bindere, og de har sandsynligvis været inddelt af stavværk; fragmenter af sprosser i sandsten er fundet ved udgravning 1994 (fig. 9).³³ Lignende vinduer kendes fra Kronborg Slotskirke, Frederiksborg Slotskirke og Slangstrup Kirke (DK Frborg 572, 1791 og 2031).³⁴ På fig. 4 er markeret tre mulige $\dagger$ åbninger i østfacaden under de høje $\dagger$ vinduer, men om de var lavtsiddende vinduer, kan ikke bestemmes.

Indre. Kirkens indre er dækket af tre oprindelige, otte delte *ribbehvælv* muret i middelalderlig teknik. De hviler på enkeltfalsede, kun lidt frempringende, murede piller med profilerede kapitæler formentlig af sandsten (jf. fig. 14 og 17).³⁵ De rundbuede gjordbuer mellem hvælvene er ca. 53 cm brede, og langs væggene er ca. 9 cm dybe, rundbuede skjoldbuer. De retkantede ribber er halvtensbrede, og hvælvkapperne er let puklede og sildebensmurede.³⁶

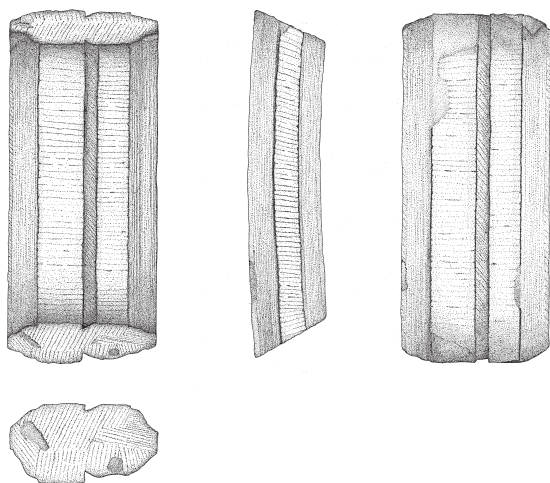

Fig. 9. Sandstenssprosser sandsynligvis fra kirkens oprindelige vinduer. 1:10. Tegnet af Maria Kerkuska 1994. I Svendborg Museum. — Sandstone mullions, probably from the original windows of the church.

Admiral Niels Juels ombygning 1678-87. Admiral Niels Juel overtog slottet 1678 og iværksatte en stor ombygning, der formentlig var afsluttet 1687 (jf. s. 2558).³⁷ Kirken fik en ny adgang i hovedbygningens østfacade via en høj, formentlig muret *trappe* (jf. fig. 5). En ny *trappe* i øst gav adgang til kirken; dens eksakte form kendes ikke.³⁸ Kirken må desuden have fået nye *træ*vinduer, da karme og sten var forsvundet efter krigene.³⁹ Ved

denne omdisponering af adgangsforholdene må korpartiet (s. 2570) være blevet flyttet til kirkens vestende (jf. fig. 5), da den nye *træ*adgang fra øst, hvorover er en kalkmalet indskrift (s. 2566), ellers ville være afskærmet af alteret.⁴⁰ Den nuværende skillevej i vest af overpudset bindingsværk blev muligvis opsat på dette tidspunkt (jf. s. 2564); i dag danner den våbenhus mod vest, men oprindeligt var den kun placeret omtrent 1 m fra vestvæggen. To rundbuede *træ*døre gav adgang til *træ*trummet bag væggen (jf. fig. 45).

Kammerherre Niels Juels ombygning o. 1760. Kammerherre Niels Juel påbegyndte en ombygning i rokokostil af slottet o. 1760, hvorved østfacaden blev inddelt efter en stram symmetri. Derved fik kirken to rækker af to retkantede og i bagmuren smigede *træ*vinduer (fig. 13).⁴¹ Sydfacadens vinduesdisposition kan kun delvist udredes. Der blev indsat nye *træ*vinduer med samme placering som de oprindelige, men kun østfagets vinduer kendes (jf. fig. 13). Østligst var der et omtrent kvadratisk *træ*vindue placeret i samme højde som østfacadens vinduer; det respekterede et nyopsat, muligt *træ*pulpitur(?) (jf. s. 2563), og der har formentlig været et *træ*vindue under dette for at oplyse et nyindrettet *træ*trum i østenden (jf. ndf.). Det vestligste vindue i østfaget var placeret lavere og var rektangulært, men fælles for vinduerne var, at der henholdsvis under og over var udhugget en

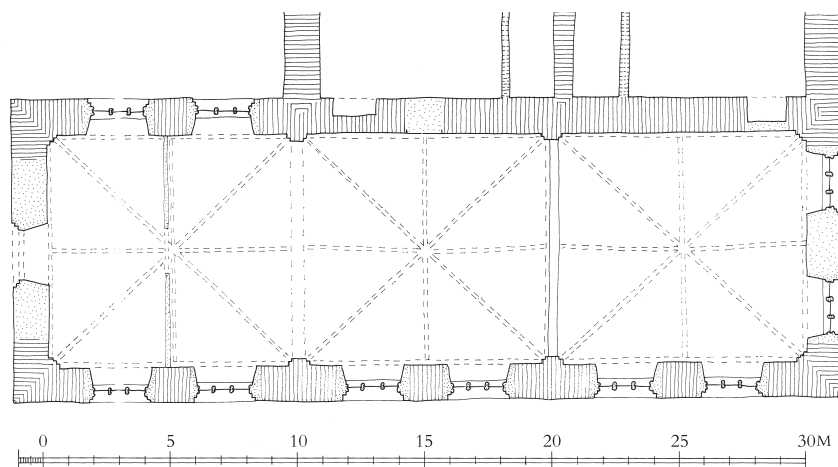

Fig. 10. Grundplan. 1:300. Målt og tegnet af Pia K. Lindholt 2020. Signaturforklaring s. 7. — Ground plan. Key on p. 17.

rethkantet blænding (jf. fig. 13). De har formentlig været malet som vinduer for at opnå symmetri, hvilket f.eks. kendes fra Koldingshus' østfacade. Vinduerne i de to øvrige fag kan have været placeret i to stokværk som østfacadens, hvor de øvre kan have bestået af et mindre rektangulært vindue og en malet blænding (jf. ovf.), mens de nedre kan have været høje og rektangulære (jf. fig. 45). I smedjernsgelænderet ved den nuværende vesttrappe er monogrammer for kammerherre Niels Juel og hustru Sophie Amalie Parsberg ind-

fattet; de var oprindeligt placeret i tvestrappens gelænder (fig. 12).

I kirkens *indre* er der midt for andet fags nordvæg adgang til et *herskabspulpitur* (s. 2583) fra slottets andet stokværk ved en rethkantet dør, som uvist hvornår blev lavet til et ældre tverskabspulpitur (jf. fig. 45 og s. 2583).

I østenden af kirken blev der indrettet tre ttrum formentlig under et muligt ttrulpitur(?) (s. 2585); ud for tvestdøren var en smal gang og på hver side af denne et rektangulært rum (jf. fig. 46). Hver-

Fig. 11. Kirkens gavlf set fra vest. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Gable of the church seen from the west.*

ken det mulige $\dagger$ pulpiturs eller $\dagger$ skillevæggenes konstruktion kendes. Tre $\dagger$ døre fra gangen gav adgang til kirken og de to rum, som var oplyst af $\dagger$ vinduer mod øst og syd (jf. ovf.). Fra det nordligste rum var der adgang til slottet ved en formentlig retkantet ($\dagger$)dør, som i dag er indrettet som et skab.⁴² Adgangen til det mulige $\dagger$ pulpitur var gennem en lignende ($\dagger$)dør i nordvæggen ind til slottets andet stokværk. ($\dagger$)Dørene i nordvæggen er ca. 220 cm høje, ca. 165 cm brede og fremstår i dag som ca. 110 cm dybe, træbeklædte skabe; tilmuringen i andet stokværk er af smalle, gule teglsten (ca. 3,5 cm høje). Kirken omtales efterfølgende som 'smuk'.⁴³

Restaurering 1880. Kirken blev lukket 1847 og anvendt som lazaret under de to slesvigske krige (s. 2556). Carl Juel-Brockdorff lod 1880 slottet og kirken restaurere, hvorved det fik sit nuværende udseende.⁴⁴

Pudsen og den gule kalk blev fjernet fra hele slottet, og den stramme facadesymmetri blev opgivet. Røde teglsten i samme størrelse som de oprindelige lagt i krydsskifte blev anvendt til det nye murværk,⁴⁵ og fugerne blev erstattet med cementfuger.⁴⁶ Murfremspringet (jf. s. 2559) fik en profileret cementafdækning, og den flerledede gesims blev ligeledes støbt i cement.

Hovedindgangen blev flyttet til vestgavlen, hvor en spidsbuet, dobbeltfalslet *dør* med stik af vekslende løbere og bindere giver adgang til kirken (jf. fig. 11). En dobbelttrappe muret i tegl med granittrin og cementdækkede vanger leder fra slotshaven op til døren. Monogrammerne for Niels Juel og Sophie Amalie Parsberg blev flyttet til vesttrappens nye smedjernsgelænder (s. 2563).

Hvor kirken efter den forrige ombygning ikke havde været markant fremhævet udefra, giver den sig nu til kende ved ti høje *stavværksvinduer* fra denne restaurering (fig. 1); der er henholdsvis to mod øst, seks mod syd og to mod nord. De spidsbuede vinduer har samme stik som vestdøren (jf. ovf.) og er dobbeltfalsede i facaden, og i bagmuren er vinduesnicherne smigede. Stavværket i formstøbte teglsten inddeler vinduerne i tre spidsbuede sektioner, og sprosserne er profileret med en rundstav, der også løber langs vinduernes inderste fals og smig.

Indre. Ruminddelingen samt det mulige $\dagger$ pulpitur mod øst blev fjernet, og korpartiet blev flyttet tilbage til østenden (s. 2570); adskillelsen mellem kor og skib er markeret med to trin (jf. s. 2565). Bag en panelvæg mod øst er der et *præsteværelse* (s. 2573). Under orgelpulpituret mod vest er der indrettet *våbenhus*, som er adskilt fra

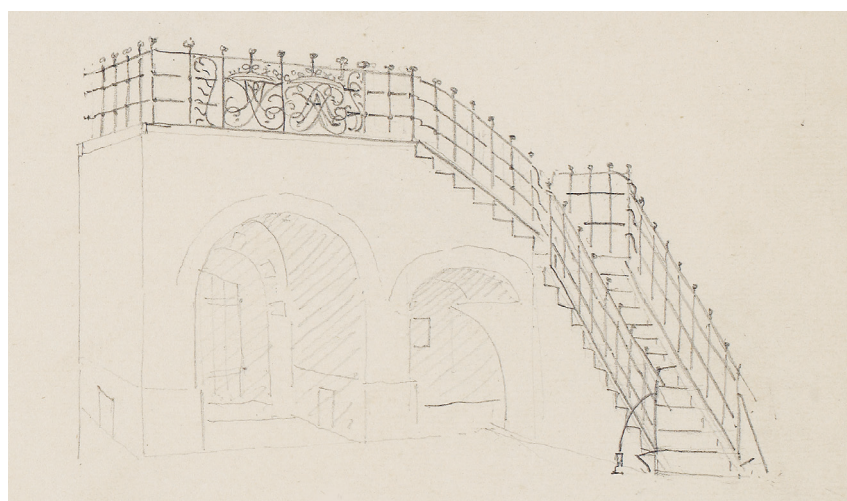

Fig. 12. Trappe fra 1678-87 ved slottets østfacade med gelænder og monogrammer fra o. 1760 (s. 2562). Skitse af Vilh. Tvede o. 1880. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Sketch of staircase from 1678-87 at the east facade of the castle with railings and monograms from c. 1760.*

Fig. 13. Slottet under restaurering 1879-80. Kirkefløjen set fra sydøst. Ukendt fotograf. På Valdémars Slot. – *The castle during restoration 1879-80. The church wing seen from the south east.*

kirkerummet ved skillevæggen fra 1687 (s. 2562). Væggen blev flyttet et halvt fag mod øst (jf. fig. 10 og 39), og en rektantet dør indsat for kirkens midtakse; de ældre $\dagger$ døre deri blev blændet. Et mindre rum i hvert vesthjørne i våbenhuset er tømret af brædder. De oprindelige hvælv dækker endnu kirken (jf. s. 2561).

Muligvis kort efter restaureringen 1880 er den øverste halvdel af vinduerne mod øst blevet blændet med planker i bagmuren, så vinduerne ikke kan ses bag alterpartiet (jf. fig. 21). Plankerne er beklædt med tapet af papir og bemalt om-trent som de øvrige vægge (jf. s. 2566).

1983-84 var slotskirken meget forfalden, hvorfor det fandtes uforsvarligt at afholde kirkelige handlinger der.⁴⁷ Der blev lavet mindre reparationer 1987-88.⁴⁸ Kirken er i dag lukket for offentligheden, da den stadig er i dårlig stand.⁴⁹

Gulvene er fra 1880 og lagt af gule, kvadratiske teglfliser; i kirken ligger de diagonalt, mens de er retvendte i våbenhuset.⁴⁶ For at adskille kor og skib er korets gulv hævet to cementtrin over skibets. Under stolestaderne og bag korvæggen er der plankegulve.

$\dagger$ *Døre*. En dør i andet fag mod nord blev blændet ved restaureringen 1880 (jf. fig. 10).⁵⁰ Hvor-

Fig. 14. Gjordbuen mellem kirkens østligste hvælvfag set mod nord (s. 2561 og 2566). Foto Arnold Mikelsen 2019. – *Reinforcing rib between the easternmost vault bays looking north.*

når døren er lavet, vides ikke, men den gav direkte adgang til slottets første stokværk. I pudsen viser en lodret og en vandret revne dørens placering; den var ca. 250 cm høj og ca. 220 cm bred. Den kan i dag ikke erkendes fra østfløjens sydvestligste værelse.⁵¹

Vinduer. Kirkens 11 vinduer har støbejernsrammer, henholdsvis ti høje stavværksvinduer og et mindre spidsbuet vindue over dørfløjene (s. 2582) i hovedindgangen mod vest.

Murbehandling og farveholdning. Ved restaureringen 1880 blev vægge og hvælv pudset med et ca. 2

cm tykt lag cement, efter at de oprindelige kalklag var blevet banket ned.⁵² Dekorationsmaleren Peter Syrak Hansen, Fåborg, udsmykkede kirkens indre, hvor væggene og hvælvpillerne blev marmoreret i lyse- og mørkegrå nuancer.⁵³ De nederste ca. 100 cm af væggene er malet mørkegrå med mørk marmorering, hvorover de er inddelt i malede kvadre (ca. 120×70 cm). Hvælvenes buer er hvide og dekoreret med forskellige fjerlignende mønstre og figurer i gråt og guld (fig. 14). Den østlige gjordbue har desuden kristne symboler, fra syd mod nord: lovens tavler, kalk, due, stjerne, hjerte, anker og kors. Den vestlige gjordbue har forskellige blomster og stjerner mellem de fjerlignende mønstre. Stjerner i hvidt og guld er spredt over de grå hvælvkapper.

Plankeafdækningen af de to østvinduer (jf. s. 2565) er stafferet omtrent som de øvrige vægge, men marmoreringen er knap så kraftigt trukket op. Våbenhusets vægge står hvidmalede uden dekorationer, og de mindre opbevaringsrum er gråmalede.

Opvarmning. Kirken er ikke permanent opvarmet, men en elektrisk varmeblæser står i vestenden. I andet fag er der ved den nordre langmur en (†)jernovn fra 1901 med muret kappe, som dækkes af fliser, dels hvidglaserede, dels uglaserede og med gennembrudt korsmønster.⁵⁴ 1928 var den dog ubrugelig.⁵⁵ Året efter blev der installeret en ny †*kalorifer* i kælderen, som skulle forsyne kirken med varme; den var slidt op 1968.⁵⁶

Elektricitet og belysning. Kirken har ikke indlagt permanent elektricitet, hvorfor den oplyses ved levende stearinlys ved kirkelige handlinger (s. 2587).⁵⁷

KALKMALERI

(Fig. 15), 1687. På østvæggen bag altertavlen over †indgangsdøren fra 1687 (s. 2562) er en indskrift til minde om Niels Juel og hans hustru Margrethe Ulfeldt, parrets erhvervelse af Tåsinghus, dvs. Valdemars Slot, med underliggende gods, deres nyindretning af slotskirken og indvielsen af denne. Indskriften afsluttes af et hyldestdigt, forfattet til sidstnævnte lejlighed af Fyns biskop, salmedigteren Thomas Kingo:⁵⁸

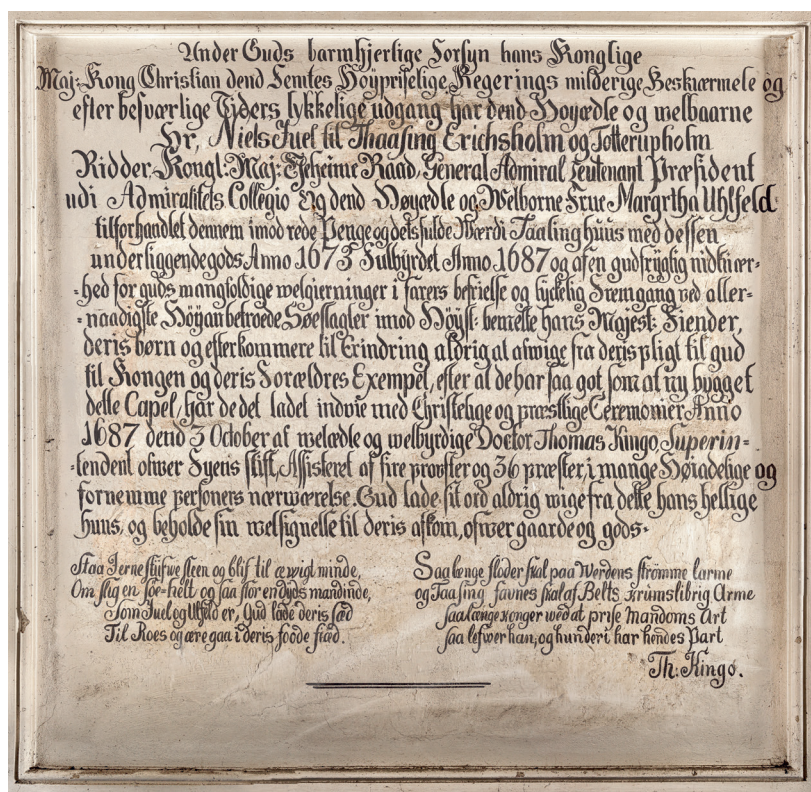

Fig. 15. Kalkmalet indskrift til minde om blandt andet indvielsen af kirken 1687 med hyldestdigt til Niels Juel og Margrethe Ulfeldt, forfattet af biskop Thomas Kingo (s. 2566). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – Mural inscription commemorating among other things the consecration of the church in 1687 with a poetic tribute to Niels Juel and Margrethe Ulfeldt written by Bishop Thomas Kingo.

»Under Guds barmhjertige Forsyn hans Konglige Maj: Kong Christian dend Femtes Hoypriselige Regerings milderige Beskiærme og efter besværlige Tiders lykkelige udgang har dend Høyædle og welbaarne Hr Niels Juel til Thaasing Erichsholm og Totterupholm Ridder Kongl: Maj: Geheime Raad General Admiral Leutenant Præsident udi Admiralitets Collegio Og dend Høyædle og Welborne Frue Margrtha Ulfeldt tilforhandlet dennem imod rede Penge og dets fulde Wærdi Taasinghuus med dessen underliggende gods Anno 1673 Fulbyrdet Anno 1687 og af en gudfrygtig nidkiærhed for guds mangfoldige welgierninger i farers befrielse og lyckelig Fremgang ved allernaadigste Høyانبetroede Soeslagter imod Høyst-bemelte hans Majest: Fiender, deris børn og efterkommere til Erintring aldrig at afwige fra deris pligt til gud til Kongen og deris Forældres Exempel, efter at de har saa got som at ny bygget dette Capel, har de det ladet indvie med Christelige og præstlige Ceremonier Anno 1687 dend 3 October af welædle og welbyrdige Doctor Thomas Kingo Superintendent ofwer Fyens Stift, Assisteret af

fire provster og 36 præster, i mange Høiadelige og fornemme personers nærwærelse. Gud lade sit ord aldrig wige fra dette hans hellige huus, og beholde sin welsignelse til deris afkom, ofwer gaarde og gods.

Staa Jernestifwe steen og blif til æwigt minde,
Om slig en søe-helt og saa stor en dyds mandinde,
Som Juel og Ulfeld er, Gud lade deris sæd
Til Roes og ære gaa i deris foode fiæd.

Saa længe floder skal paa Werdens strømme larme
og Taasing favnes skal af Belts krumslibrig Arme
saalænge konger wed at prise mandoms Art
saa lefwer han; og hun deri har hendes Part.

Th. Kingo.

Indskriften, med sort fraktur og kursiv, er indrammet af en smal, profileret ramme af cement fra 1880; den måler ca. 220×220 cm.⁵⁹ Den blev fremdraget under flere lag kalk i forbindelse med restaureringen 1880 (jf. s. 2566).³⁵

Fig. 16. Indre set mod øst. Foto Thorwald Schleimann 1901. I Svendborg Byhistoriske Arkiv. – *Interior looking east.*

Fig. 17. Kirkens indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Church interior looking east.*

INVENTAR

Oversigt. Den ældste, bevarede inventargenstand er tilsyneladende en lysekrone, der antagelig stammer fra o. 1600. Dernæst et eksemplar af Christian IV's bibel fra 1633 med beslag i drevet sølv, som er foræret til kirken 1775 af Birthe Cathrine Levetzau, g.m. Peder Juel til Hverring. Dertil kommer en silkebroderet alterdug fra o. 1650 og et maleri fra samme tid, et portræt af rigsråd Oluf Parsberg (1590-1661). Fra Niels Juels nyindretning af kirken 1687 stammer formentlig altertavlens postamentfelt, søjlekapitæler og maleri samt prædikestolen. Alterstagerne er antagelig fra o. 1650-1700.

En alterbog fra 1783 har genanvendte sølvbeslag fra 1739, prydet med senere kammerherre Niels Juel og hustru Sophie Amalie Parsbergs våben og initialer. To salmenummertavler, som ikke er i brug, er antagelig fra o. 1750-1800. Dele af altertavlens rammeværk og ornamentik samt antagelig stolestadernes endegavle og orgelpulpituret kan stamme fra ombygningen af slottet o. 1760 eller fra arbejdet 1782. Altersættet og oblatæskan er udført 1767 af Rasmus Rasmussen Møller,

Odense, og skænket 1769 af Amalie Christiane Raben, enke efter Carl Juel. En attraporgelfacade (nr. 1) er fra 1782.

Fem løse stole, som står i koret, er fra tiden o. 1820-40. Et broderet brudetæppe er udført o. 1833, men først kommet til slotskirken senere, og det samme kan være tilfældet med et kirkeskib, der bærer årstallet 1836, men muligvis først er ophængt 1880. En messehagel er formentlig fra o. 1840, og fire stole med broderede sæder, som står på herskabspulpitret, kan antagelig dateres til perioden o. 1850-80. En salmebog fra 1914 er indbundet i et fløjlsbind med sølvbeslag fra 1861, der har tilhørt Julie Reedtz-Thott, og kirkens anden oblatæske er fra o. 1875-1900.

Fra den gennemgribende nyindretning 1880 stammer formentlig alterbordet, dele af altertavlens rammeværk, altersranken, døbefonten, herskabsstolen med genanvendte endegavle, dørføjene, et harmonium, herskabspulpitret, salmenummertavlerne og to kandelabre. Antagelig kan også alterklædet, knæleskæm, stolestaderne (på nær endegavlene), nogle bænke, et lille bord, en pengebøsse og nogle lampetter henføres til dette år. Endelig bærer alterkanden, der er udført

af V. Christesen, København, og skænket af Carl Juel-Brockdorff og hustru Julie Reedtz-Thott, årstallet 1880 ligesom dåbsfadet, der er givet af samme.

Kirkens anden messehagel er fra tiden o. 1900. Orglet med bevaret facade (orgelfacade nr. 2) er fra 1910 og bygget af A. H. Busch & Sønner; det blev overført til slotskirken fra Bregninge Kirke 1968. To skeer er udført henholdsvis 1933 af G. Bronée og 1937 af en uidentificeret guldsmed, mens et kortæppe, som nu ligger i herskabsstolen, er broderet 1959 af Atalie Borresen som kopi af et $\ddagger$ kortæppe fra 1881.

En nyere alterkalk er udført hos C. C. Hermann, København, og alterdugen er syet 1993 af Kirsten David Hansen og skænket af Taasinge Frimenighed.

Farvesætningen er udført 1880 af dekorationsmaler Peter Syrak Hansen, Faaborg (jf. også s. 2566).⁵³ Alterpartiet og stolestaderne har lys grå marmorering, mens prædikestolen, orgelfacaden, orgelpulpituret og herskabspulpituret står hvidmalet, alt med forgyldte detaljer i slagmetal, der tilsyneladende til dels er bibeholdt fra en ældre staffing. Denne omfattede angiveligt to mellemgrønne nuancer, der ud over forgyldningen var ledsaget af grå detaljer. Siden, uvist hvornår, blev inventaret malet i en mellemgrå farve med bibeholdelse af de forgyldte detaljer.⁶⁰

Der findes kun yderst summariske kilder til slotskirkens inventar, og det i forbindelse med redaktionen gennemgåede arkivalske materiale (jf. s. 2588) rummer ingen oplysninger om nyanskaffelser, ombygninger eller ændringer. En række inventargenstande lader sig således kun datere ud fra en stilistisk vurdering samt fra de ovennævnte påvisninger af ældre farvelag, og der kan ikke redegøres for de nærmere omstændigheder omkring deres tilblivelse eller anskaffelse.

Indretning og istandsættelser. Som ovenfor nævnt er stort set intet overleveret om kirkens oprindelige indretning fra o. 1645; dog menes indgangen at have været i vestfagets nordside og alterpartiet i øst (jf. s. 2561). Et $\star$ maleri af Korsfæstelsen fra o. 1550, en kopi efter Lucas Cranach den Ældres maleri fra 1538, kunne muligvis have tjent som altermaleri, men om dette vides intet konkret.⁶¹ 1831 blev maleriet overført til Landet Kirke.⁶²

Ved admiral Niels Juels nyindretning 1687 blev kirken sandsynligvis udstyret med helt nyt inventar. En altertavle med maleri af Nadveren blev opsat i rummets vestende, prædikestolen blev opsat i sydsiden, og der etableredes en ny indgang i øst (jf. s. 2562) hvorover en kalkmalet indskrift til minde om kirkens indvielse (s. 2566). Som altersølv benyttedes muligvis en alterkalk, der i året for indvielsen blev skænket til Bregninge Kirke af Niels Juel og Margrethe Ulfeldt (jf. s. 2489).⁶³ Der må være opsat stolestader og muligvis også et eller flere pulpitter, heriblandt vel også et herskabspulpitur. Ligeledes kan den store lysekroner være ophængt på dette tidspunkt. Der er ikke overleveret nærmere vidnesbyrd om kirkens indretning, men

1721 blev den beskrevet som 'smuk og velprydet'.⁶⁴ Et $\ddagger$ positiv tilkom formentlig o. 1725-50.

O. 1760 lod kammerherre Niels Juel slottet ombygge ved den holstenske arkitekt G. D. Tschierske (jf. s. 2558). Det er uvist, i hvilket omfang arbejdet påvirkede kirkens inventar (jf. s. 2563), men altertavlen kan være ombygget i denne forbindelse og stolestaderne fornyet eller ændret. 1760 kaldes kirken 'smuk',⁴³ og 1767 nævnes, at den er 'vel prydet'.⁶⁵ 1782 anskaffedes et orgel med attrapfacade, der blev opsat på et pulpitur ved vestvæggen over altertavlen.⁶⁶ Den tidligst kendte gengivelse af kirkens indre, en skitse fra o. 1880 (fig. 45), afspejler situationen efter 1782. 1823 anførte sognepræst i Landet, Fr. Chr. Lund, at kapellet endnu var »en af Slottets skønneste indvendige Prydelser«, og tilskrev dets indretning Margrethe Ulfeldt.⁶⁷

Efter tiden som lazaret (jf. s. 2556) henstod kirken ubrugt, til den som led i Carl Juel-Brockdorffs gennemgribende restaurering af slottet 1879-80 blev istandsat.⁶⁸ Alteret blev flyttet til østenden, og der etableredes indgang i vest (jf. s. 2564), inventaret blev ombygget, suppleret og malet, og der anskaffedes et harmonium.⁶⁹ Kirken blev efterfølgende beskrevet som »sædeles smukt istandsat«,³⁵ men fremstår i dag stærkt forfalden.⁴⁷

Alterdug nr. 1, det meste altersølv og alterbog nr. 1 opbevares på slottet i den såkaldte kirkesal, hvorfra der er adgang til herskabspulpituret.

Alterbord (jf. fig. 21), formentlig 1880, af træ, 279×83 cm, 109 cm højt, sammenbygget med altertavlens sokkel. Alterbordspladen er samlet af langsgående brædder.

Alterklæde (jf. fig. 21), antagelig 1880, af rødt fløjl, kantet med guldgalon og med tilsvarende kors midt på.

Alterdug. 1) (Fig. 18), o. 1650, af hvidt atlask, rigt broderet i fladsyning med silketråd i flere farver samt guld- og sølvtråd på lys bund, suppleret med påsyede perler og pailletter og kantet af en guldgalon i gennembrudt arbejde, 55×67 cm.⁷⁰ Det ved første øjekast viltre mønster af blomster og slyngbånd er ved nærmere eftersyn stramt arrangeret inden for broderede rammebånd og symmetrisk opbygget omkring dugens midterakse; en symmetri, der stort set også er opretholdt i farvevalget. Midt på dugen er et næsten kvadratisk felt i en ramme af guldtråd med liljelignende ornamenter i hjørnerne og påsyede perler (fig. 19). Feltet viser en allegorisk eller mytologisk figur, en kvinde med hjelm lignende hovedbeklædning,⁷¹ iført en prægtig kjolelignende klædning

Fig. 18. Alterdug nr. 1, o. 1650 (s. 2570). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Altar cloth no. 1, c. 1650.*

af rød, gul og gylden silke- og metaltråd og sidende med venstre hånd i siden og højre hånd løftet på en tronlignende opbygning med væderhoved under sædet. I baggrunden er spredte træer og en bygning. Omkring midterfeltet udfolder der sig et rigt og tætstillet mønster af forskellige blomster, bl.a. stiliserede nelliker, blade og småranker, udført i blå, røde, gule, grønne, grå og hvide farver på lys bund; endvidere ses jordbær, sommerfugle, hjerter gennemboret af pile og fantasiornamenter i tilsvarende farver og metaltråd, alt omgivet af gyldne slyngbånd med oprullede ender og arrangeret inden for smalle rammebånd udført med rød og gylden tråd.⁷²

Omstændighederne omkring dugens tilblivelse og anskaffelse er ukendte. Den er indsat i en ramme med glas og ophængt i den såkaldte kirkesal.

2) (Jf. fig. 21), 1993, udført af Kirsten David Hansen,⁷³ med kniplet, tunget bort med skiftevis kors og kalk. På et påsyet felt er giverindskrift, broderet med rød antikva: »givet til Valdemars Slot Kirke 4-4-1993 som tak fra Taasinge Frime-nighed lavet af Kirsten David«.

Knæleskammel (jf. fig. 21), antagelig 1880, polstret med rødt fløjl, der er fastgjort med stjerneformede messingstifter under skamlens overside og hænger løst ned over dens sider; langs den nedre kant er en bred guldgalon.

Kor- eller brudetæpper m.m. 1) (Fig. 20), o. 1833, brudetæppe, broderet i petit point, 217×181 cm. Midt på tæppet er en tværoval medaljon med perspekt af en herregård, måske Hindsgavl, i landskabelige omgivelser, udført som grisaille i lyse og gråbrune toner og indrammet af en krans af roser i

hvide og lyserøde nuancer med grønbrune blade. Motivet er indsat i en smal, rektantet ramme, inden for hvilken er hjørneornamenter af akantus samt små blomsterkranse i tilsvarende farver på lys bund. Tæppet kantes af en bred bort med rosenbuketter i røde, rosa og hvide nuancer iblandet enkelte blå blomster, ligeledes på lys bund. Broderiet er monteret på brunt lærred og har på bagsiden broderet indskrift med hvid skriveskrift: »Den 17 Novmb: 1833 er Caroline Amalia Fønss Comfermeret paa dette Teppe/ viet til Baron Reetz Thott i Gaunø Capell d: 6 Juli 1845«;⁷⁴ endvidere på en påsyet lap med sort skriveskrift: »Tilhører enkebaronesse Juel-Brockdorff Thaasinge«.⁷⁵

2) 1959, udført af Athalie Borresen, f. Konow, enke efter sognepræst i Høje Taastrup Kirke Søren Christian Borresen som en kopi af et *†kortæppe*, der var udført 1881 af Sophie Juel-Brockdorff.⁴⁷ Korsstingsbroderi, 162×116 cm, med motiv af

krydslagt lilje- og palmegren i hvide og brune nuancer på rød bund. Langs kanten er en bort med hvide lys på sort bund, der i de to nedre hjørner brydes af kronede skjolde med monogrammer, »JJB« og »CJB«, for Julie og Carl Juel-Brockdorff, og midt på af en kartouche med årstallet »1881«, alt i blå og gyldne nuancer. På bagsiden står med broderede, sorte versaler: »Kopieret 1959 efter originalen syet 1881 af Sophie Iuel Brockdorff«. Tæppet ligger i herskabsstolen.

Altertavlen (jf. fig. 21), oprindeligt udført 1687 med samtidigt altermaleri, men stærkt ombygget i anden halvdel af 1700-tallet og igen 1880. Af den oprindelige tavle er ud over maleriet tilsyneladende kun bevaret postamentfeltet samt muligvis søjlernes kapitæler.⁷⁶ Fra anden halvdel af 1700-tallet stammer formentlig dele af rammeværket samt to volutblade og en strålekrans, mens det øvrige er fra 1880.

Fig. 19. Detalje af alterdug nr. 1, o. 1650 (s. 2570). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Detail of altar cloth no. 1, c. 1650.*

Fig. 20. Brudetæppe, o. 1833 (s. 2571). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Bridal rug, c. 1833.*

I sin nuværende fremtræden er tavlen arkitektonisk opbygget med storstykke med malerifelt flankeret af glatte søjler med korintiske kapitæler og hvilende på kraftige postamentfrespring. Gesimsen har glat frise mellem stærkt profilerede frespring, og derover er en brudt trekantgavl med en konsol i midten, som bærer en opstander med en strålekrans. Altertavlen hviler på en sokkel af træ, til hvis sider er fastgjort volutblade. Den flankeres af panelvægge, udført 1880, hver med en rundbuet åbning ledsaget af rammeprofiler med rosetmedaljoner og afsluttet af en profileret overligger hvorunder tandsnit. Konkave led, kantet af laurbærguirlander, udfylder hjørnerne mellem panelvæggene og altertavlen. I åbningerne hænger forhæng af rødt fløj.

Altertavlen og panelvæggene er lyst gråmarmorerede med forgyldte detaljer, søjleskafterne er sortmarmorerede med hvide og røde årer, og postamentfeltet har indskrift med forgyldte versaler på sort bund: »Dette gør til min ihukommelse«. Den oprindelige tavles staffering er ukendt; postamentfeltet havde indskrift, muligvis med nadverordene og årstallet 1687 (jf. fig. 48).⁷⁷ Antagelig i anden halvdel af 1700-tallet synes tavlen at være blevet stafferet med to mellemgrønne farver med grå og forgyldte detaljer;⁵² siden med mellemgrå farve.⁵²

Altermaleriet (fig. 22), formentlig 1687, viser Nadveren. Det er udført i olie på lærred, måler 243×177 cm (lysmål 227×161 cm, oprindeligt ca. 189×161 cm (jf. ndf.)), og er indsat i smal, pro-

Fig. 21. Korets indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Chancel interior, looking east.*

fileret ramme af forgyldt træ. Maleriet er i dårlig stand, solbleget og med talrige spor af stearin. Under et tungt, mørkt draperi sidder Jesus ved bordet, omgivet af disciplene, alle klædt i kjortler og kapper i røde, gråblå, mørke og lyse farver. Motivet er anbragt i et søjlebåret rum og oplyses af tre brændende olielamper, der hænger fra loftet; gennem muråbningerne ses månen og bræmmer af mørke skyer. Maleriet er blevet forlænget opad med et ca. 38 cm højt stykke, malet som draperiet, formentlig i forbindelse med ombygningen af altertavlen 1880 (sammenlign med fig. 45).

1687 var altertavlen opsat foran vestvæggen, muligvis fra første færd flankeret af to rundbuede $\dagger$ døre, der gav adgang til det bagvedliggende

rum (jf. s. 2562). Af det oprindelige rammeværk er som nævnt nok kun bevaret postamentfeltet (ca. 50×177 cm) (fig. 48) samt søjlekapitælerne. Tavlen blev formentlig ombygget i senbarok eller nyklassicistisk stil i anden halvdel af 1700-tallet. På fig. 45 og 47 er tavlen således gengivet med hjørnestillede pilastre, der hviler på postamentfremspring med volutblade, og fra den forkrøpede gesims hænger bladfestoner i sløjfer. Den strålekrans, som i dag kroner topgavlen, var tilsyneladende opsat på skjoldbuen over orglet (jf. fig. 45). 1880 blev altertavlen flyttet til østenden og ombygget til sin nuværende form. Storstykket blev gjort højere ved tilføjelser til rammeværket foroven og forneden, og maleriet blev forlænget

Fig. 22. Nadveren. Altermaleri, formentlig 1687 (s. 2573). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *The Last Supper. Altar painting, probably 1687.*

opad. Søjleskafterne må være nyudført,⁷⁸ volutbladene flyttet til soklen,⁷⁹ festonerne fjernet, og der blev tilføjet et trekantet gavlstykke, hvorover strålekransen blev anbragt.

Et angiveligt tidligere **altermaleri*, en kopi af Lucas Cranach den Ældres maleri af Korsfæstelsen fra 1538, udført o. 1550, signeret, vistnok »RPS«, blev 1831 flyttet til Landet Kirke, hvor det blev ophængt over alterbordet. Om maleriet noterede sognepræst Fr. Chr. Lund i forbindelse med

flytningen, at det »befandtes i Slots-kapellet, hvor det tilforn skal have dannet Altertavlen«.⁶²

Altersæt (fig. 23), 1767, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, skænket 1769 af Amalie Christiane Raben, enke efter stiftamtmand Carl Juel. Den 21 cm høje *kalk* har cirkulær, profileret fod, cylinderskaf med flad knop med midtprofil og bæger med lodrette sider og let udkraget munding. På bægerets ene side er graveret to sammenstillede rocailler med givernes initialer,

Fig. 23. Altersæt, 1767, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, skænket 1769 af Amalie Christiane Raben, enke efter stiftamtmand Carl Juel (s. 2575). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Communion set, 1767, made by Rasmus Rasmussen Møller, Odense, donated in 1769 by Amalie Christiane Raben, widow of Diocesan Prefect Carl Juel.*

»CJ« og »ACR«, samt årstallet »1769«. På den anden side er parrets våbenskjolde, der for Carl Juels vedkommende er indrammet af Dannebrogsg- og Serafimerordenens kæder, anbragt under en fæl-

les krone. Under kalkens bund er tre stempler: mesterstempel »RM«, ⁸⁰ Odenses bymærke (lilje) og årstallet »1767« samt indprikket vægtangivelse: »Wegtig 42 Lod«. *Dysken*, 14,5 cm i tværmål, har graveret udsmykning på fanen med initialer, årstal og våbenskjolde, svarende til kalkens. Under bunden er tre stempler som på kalken samt indprikket vægtangivelse: »Wegtig 11 Lod 3 qvtn«.

Alterkalk, nyere, udført hos C. C. Hermann, København (1949-92), 20 cm høj, med cirkulær fod, der er drevet op i et cylinderskaf med flad vulst, samt højt, glat bæger med udadskrånende sider. Under bunden stemplet: »C. C. Hermann/ Denmark/ Sterling«.

Fig. 24. Oblatæske nr. 1, 1767, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, skænket 1769 af Amalie Christiane Raben (s. 2577). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Wafer box no. 1, 1767, made by Rasmus Rasmussen Møller, Odense, donated in 1769 by Amalie Christiane Raben.*

Oblatæsker. 1) (Fig. 24), 1767, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, skænket 1769 af Amalie Christiane Raben sammen med altersættet. Æsken, 5 cm høj, 10 cm i tværmål, er cirkulær med udbugede sider og har let kuplet låg med flad overside. På lågfladen er graverede våbenskjolde, initialer og årstal som på altersættet, og under bunden tilsvarende stempler samt indprikket vægtangivelse: »Wegtig 13 Lod 2 qvt«.

2) (Fig. 25), antagelig o. 1875-1900, 5 cm høj, 9 cm i tværmål, cirkulær med let hvælvet låg med graveret kors med trepasender, indrammet af liljegrene. Under æskens bund er tre stempler: bymærke (en krone), mesterstempel »RCD« og et skjoldformet stempel med et »I«.

Alterkande (fig. 26), 1880, udført af V. Christesen, København, og skænket af Carl Juel-Brockdorff og Julie Reedtz-Thott. Den 27 cm høje kande har cirkulær fod, kugleformet korpus, cylinderhals og høj, svungen og fliget hank. Om halsen er et bånd med graveret zigzagmønstre og kuglebosses, indrammet af perlestav, og på korpus er graveret udsmykning: På den ene side to skjolde med initialer: »CJB« og »JRT« for Carl Juel-Brockdorff og Julie Reedtz-Thott samt årstallet »1880« hvorover en krone og en baldakin af fligede blade med blomsterkvast i midten. På den anden side ægteparrets våbenskjolde i tilsvarende indramning. Under tuden er et ligearmet kors med trepasender. Under kandens bund

Fig. 26. Alterkande, 1880, udført af V. Christesen, København, skænket af Carl Juel-Brockdorff og Julie Reedtz-Thott (s. 2577). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Altar jug, 1880, made by V. Christesen, Copenhagen, donated by Carl Juel-Brockdorff and Julie Reedtz-Thott.*

er tre stempler: mesterstempel for V. Christesen,⁸¹ guardejnmærke for Simon Groth og Københavns bymærke 1880.

Skeer. 1) 1933, 12 cm lang, med graveret kors foroven på skaftet. På bagsiden er mesterstempel for G. Bronée, guardejnmærke for Johannes Siggaard og bymærke 1933.

2) 1937, 14,7 cm lang. Skaftet afsluttes af en cirkulær plade med kors og hjerte, hvori er stukket et sværd, på riflet bund. Bag på skaftet er tre stempler: et kronet »M«, guardejnmærke for Johannes Siggaard og bymærke 1937; nederst ved overgangen til laffet endvidere sammenskrevet: »AB«.

Fig. 25. Oblatæske nr. 2, o. 1875-1900 (s. 2577). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Wafer box no. 2, c. 1875-1900.*

Fig. 27. Alterstager, antagelig o. 1650-1700 (s. 2578). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altar candlesticks, probably c. 1650-1700.*

Alterstager (fig. 27), antagelig o. 1650-1700, af mat og blank messing, 53,5 cm høje inklusiv lysepig, med cirkulær, profileret fod, balusterskaft med to pæreformede led omkring et fladtrykt, profileret kugleled og profileret lydeskål af form som foden.

Alterbøger m.m. 1) (Fig. 28-29), *Biblia, Det er, Den gantske Hellige Scrift, paa Danske igien offuerseet oc prentet effter vor allernaadigste Herris oc Kongis K. Christian den IV. Befaling*, København 1633 (Christian IV's bibel), skænket til kirken af Birthe Cathrine Levetzau 1775. Indbindingen, fra o. 1775, er af sort læder med ældre, genanvendte beslag af sølv i drevet arbejde. På bindets for- og bagside er kvadratiske hjørnebeslag, 6,8×6,8 cm, med tungede rammer omkring siddende evangelister med symbolvæsener, hver gentaget to gange, på forsiden foroven Lukas, forneden Johannes, og på bagsiden foroven Mattæus, forneden Markus. Midt på forsiden er et ovalt beslag i bladkrans, 10,5×7,5 cm, med en kalvariegruppe: Kristus på korset, flanke-

Fig. 28-29. Alterbog nr. 1. Christian IV's bibel, 1633, i indbinding fra o. 1775 med ældre, genanvendte sølvbeslag, skænket af Birthe Cathrine Levetzau 1775 (s. 2578). 28. Forside. 29. Bagside. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Altar book no. 1. Christian IV's Bible, 1633, in binding from c. 1775 with older, re-used silver mountings, donated by Birthe Cathrine Levetzau in 1775. 28. Front. 29. Back.*

Fig. 30. Alterbøger nr. 2-3 (s. 2579). Tv. alterbog, 1783, i samtidig indbinding med genanvendte beslag af sølv fra 1739, oprindelig tilhørende Niels Juel og Sophie Amalie Parsberg. Th. salmebog, 1914, i indbinding med genanvendte beslag af sølv fra 1861, oprindelig tilhørende Julie Reedtz-Thott. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Altar books nos. 2-3. Left: Altar book, 1783, in contemporary binding with re-used mountings of silver from 1739, originally belonging to Niels Juel and Sophie Amalie Parsberg. Right: Hymnal 1914, in binding with re-used mountings of silver from 1861, originally belonging to Julie Reedtz-Thott.*

ret af Maria og Johannes. Ved korsfoden ligger et kranium, og i baggrunden ses konturerne af byen Jerusalem. På bagsiden er et tilsvarende beslag med den opstandne Kristus, der svæver i en skybræmme over graven, omgivet af fire nyligt vækkede eller flygtende soldater. Bogen lukkes med to læderstropper med messinghægter, fastgjort med beslag udformet som frodige blomsterstande. På bindets ryg står med gyldne versaler: »Biblia«. Snittet er forgyldt og har præget mønster af blomsterstande og andre ornamenter. Forrest i bindet er indsat en side med giverindskrift: »Denne Bibel er givet til Thorsinge Slots-Kirke af Høy- og Velbaarne Frue Geheyne-conference-Raadinde Peder Iuell føed Lewetzau til Hverringe. Anno MDCCLXXV«. På næste side er et håndskrevet takkevers, forfattet af sognepræst i Bregninge, Jørgen Valerius Thor-møhlen, og dateret 1. jan. 1775.

2) (Jf. fig. 30), *Forordnet Alter-Bog udi Danne-mark og Norge*, København 1783, i samtidig ind-

binding af sort fløjel med genanvendte beslag af sølv i drevet arbejde fra 1739. På for- og bagside er kvadratiske hjørnebeslag, 3,5×3,5 cm, med de fire evangelister med deres symbolvæsener, indsat i arkitektoniske rammer med søjler og buer.⁸² Midt på bindets for- og bagside er en oval plade, 5,5×4,5 cm, med våbenskjolde og initialer: »NJ SAPB« for Niels Juel og Sophie Amalie Parsberg samt årstallet »1739«. Bogen lukkes med to spænder (det ene afbrækket), fastgjort med gennembrudte akantusbeslag.

3) (Jf. fig. 30), *Psalmebog for Kirke og Hjem*, København 1914, i indbinding af rødt fløjel med genanvendte beslag af forgyldt sølv i gennembrudt arbejde fra 1861. For- og bagside har hjørnebeslag i frodig akantus, der munder ud i kors med trepasender. Midt på forsiden er Julie Reedtz-Thotts kronede monogram: »JRT«, på bagsiden årstallet »1861«. Bogen lukkes med et korsformet spænde, fastgjort med akantusbeslag.

Fig. 31. Messehagel nr. 1, formentlig o. 1840 (s. 2580). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Chasuble no 1, probably c. 1840.*

Messehagler. 1) (Fig. 31), formentlig o. 1840, af gyldent, nu falmet fløjls med for af lyst lærred, kantet med guldgalonier og med tilsvarende kors på ryggen.⁸³ Messehagelen opbevares i depot på slottet.

2) O. 1900, af mørkviolet fløjls med for af rødt silke, kantet med smalle guldgalonier og med rygkors af bredere galonier. Hagelen opbevares i depot på slottet.⁸³

Alterskranke (jf. fig. 21), formentlig 1880, af sortmalet støbejern, opstillet i hestekoform. Skranken består af slyngbånd, der er oprullet i hjerteformer med volutter og afsluttes med forgyldte knapper. Over den flade håndliste er forgyldte knopper. Knæfaldet, af træ, er malet lysegråt og polstret med rødt fløjls, fastgjort med stjerneformede messingsøm.

† *Alterskranke* (jf. fig. 45–46), antagelig 1687 eller muligvis anden halvdel af 1700-tallet, tresidet, bestående af balustre under en håndliste.

Døbefont (fig. 32), formentlig 1880, af alabast, 70 cm høj; kummen fremstår med mange revner, og et stykke af kanten mangler. Fonten består af et glat søjleskaft med attisk base på firkantet plint. Herpå hviler den vaseformede kumme, der har cirkulær fod, kort cylinderskaft med ring på midten og lav, bred skål med udkraget munding over hullet. Til kummen er fastgjort to kraftige, buede hanke, en på hver side.⁸⁴ Fonten hviler på et firkantet postament med konkave sider af forgyldt træ, prydet med guirlander og bladranker i stuk. Den står i korets nordside.

Dåbsfad (fig. 33), 1880, af messing, 44,5 cm i tværmål. På fanen er graverede initialer: »CJB« og »JRT« for Carl Juel-Brockdorff og Julie Reedtz-Thott samt våbenskjold for førstnævnte, endvidere, på den modsatte side, årstallet »1880«.

Prædikestol (fig. 34), formentlig 1687, ombygget 1880. I sin nuværende opstilling består prædikestolen af kurv, underbaldakin, opgang og himmel,

Fig. 32. Døbefont, formentlig 1880 (s. 2580). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Font, probably 1880.*

Fig. 33. Dåbsfad, 1880, skænket af Carl Juel-Brockdorff og Julie Reedtz-Thott (s. 2580). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Baptismal dish, 1880, donated by Carl Juel-Brockdorff and Julie Reedtz-Thott.*

alt vistnok fra 1687, mens kurvens laurbærguirlande og bogstol formentlig er tilføjet 1880. Oprindeligt fandtes desuden et trygskjold (jf. ndf.).

Kurven har fire fag med smalle, højrektangulære fyldinger samt et smallere, glat tilslutningsfag ved sydvæggen. Postamentet udfyldes af en båndomvundet laurbærguirlande, mens frisen er glat under en kraftig gesims med bøjler med englehooveder på hjørnerne. Håndlisten er betrukket med rødt fløj, fastgjort med stjerneformede messingsøm. En bogstol, udformet som en opslået bog, er monteret indvendig i kurven. Underbaldakinen er svejftet og ved glatte ribber delt i otte fag; den afsluttes forned af en stor bladknop. Opgangen, der forløber fra koret langs sydvæggen, består af fyldingspanel med fire smalle, højrektangulære fyldinger, svarende til kurvens, og afsluttes forned af en pilaster.

Lydhimlen er ottekantet med glat frise under en profileret kronliste hvorover topstykker med bladværk i gennembrudt arbejde; over hjørnerne er opretstående småblade. Loftet har ottekantede profilrammer. Under himlen hænger et draperi af rødt fløj, kantet med guldgaloner, formentlig fra 1880 (*prædikestolsbeklædning*).

Prædikestolen er hvidmalet med forgyldte detaljer, og bogstolens yderside er sort. Prædikestolen var tidligere malet i to mellemgrønne nuancer med sorte fyldinger, muligvis som bund for tandskrifter, samt grå og forgyldte detaljer; på himlen forekom desuden en mørkere grøn farve.⁸⁵ Prædikestolen blev siden malet mellemgrå med bibeholdelse af forgyldningen.⁸⁶

Kurven var oprindeligt forsynet med et trygskjold med en formentlig malet indskrift med fraktur: »1: Petr: 2: vers: 5:/ Oc byggis I som leffen-/des Steene, at i vorde et/ Aandeligt Huus« (1 Pet. 2,5) (jf. fig. 48).⁸⁷

Fig. 34. Prædikestol, formentlig 1687 (s. 2580). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Pulpit, probably 1687.*

Fig. 35. Løse stole nr. 1-2, o. 1820-40 (s. 2582). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Loose chairs nos. 1-2, c. 1820-40.*

Prædikestolen var oprindeligt opsat i sydsiden på hvælpillen mellem andet og tredje fag med opgang fra vest (jf. fig. 45). 1880 blev den flyttet til sin nuværende plads foran hvælpillen mellem første og andet fag med opgang fra øst (jf. fig. 39). I denne forbindelse må $\dagger$ rygskjoldet være taget ned, ligesom kurven med underbaldakin og opgang må være ombygget og tilpasset den nye placering.⁸⁸

Stolestader (jf. fig. 16-17 og 39) med endegavle, der kan være fra anden halvdel af 1700-tallet, mens de øvrige dele antagelig er fra 1880. Endegavlene er 125 cm høje og har højrektangulære spejlfyldinger, dannet af påsatte lister. De afsluttes foroven af en vandret profil hvorover et svejftet topstykke. Ryggene har tværrektangulære, profilerede fyldinger. Langs væggene er fyldingspanel hvorimellem indergavle med vandret profil foroven. Stolene er opstillet med 13 rækker i sydsiden og ni i nordsiden, idet herskabsstolen indleder denne række (jf. ndf.); endvidere findes en bæk ved vestvæggen på hver side af indgangen. De har lysegrå marmorering med forgyldte profiler. Endegavlene var angiveligt oprindeligt malet i to grønne nuancer med grå og forgyldte detaljer og blev siden malet mellemgrå med bibeholdt forgyldning.⁸⁹

Stolestaderne må være taget ned o. 1848, da kirken første gang tjente som lazaret. Ifølge em-

bedsbogen blev der opsat nye stolestader i forbindelse med istandsættelsen 1880; at dømme efter de i konservatorrapporten omtalte farvelag samt den stilistiske udformning må de gamle endegavle dog være genanvendt.

$\dagger$ *Stolestader*(?), 1687, formentlig nedtaget eller ombygget i anden halvdel af 1700-tallet.

Herskabsstol (jf. fig. 39), indrettet 1880, men med genanvendte endegavle som stolestadernes (jf. ovf.). Stolen, der indgår i det almindelige stoleværk forrest i nordsiden, har fire endegavle mod midtergangen hvorimellem fyldingspanel; heraf er det midterste fag en dør. Langs nordvæggen er indergavle og vægpaneler, og der er bænke mod øst, vest og nord. Malet som stolestaderne.

Løse stole. 1) (Jf. fig. 35), o. 1820-40,⁹⁰ tre stole med ryg med to tværstivere, den nedre i gennembrudt arbejde, og lige ben. Stolene er malet lysegrå, sæderne polstret med rødt fløjl. Ved korets nordvæg.

2) (Jf. fig. 35), o. 1820-40,⁹⁰ to stole med ryg med tre tværstivere, hvoraf den midterste er vifteformet omkring en knap i midten, samt lige ben. Malet og polstret som nr. 1. Ved korets sydvæg.

3) (Fig. 36), antagelig o. 1850-80, fire 90 cm høje stole med tunget ryg med bærehank foroven, drejede forben og glatte bagben. Benene er sortmalede, ryg og sæde er polstret med korsstingsbroderi med forskellige blomstermotiver, bl.a. roser og liljer, udført i røde, lysrøde, hvide og grøngule nuancer på lys bund. Om sædets kant er monteret bånd med røde og gyldne frynser. Stolene står på herskabspulpeturet.

Fire gråmarmorerede *bænke* (jf. fig. 21), antagelig 1880, med ryg med en lodret stiver, er opstillet ved korets langvægge.

Et lille, gråmalet *bord* står ved korets sydvæg.

Pengebøsse, antagelig o. 1880, af bronzemalet blik, 20 cm høj, keglestubformet med profileret låg med overfaldslukke og stor pengetragt. I våbenhuset.

Dørfløje. Udvendig. (Jf. fig. 11), formentlig 1880, af eg, en dobbeltfløj for indgangen til kirken; i dårlig stand. Hver fløj har to profilerede fyldinger, den øvre spidsbuet, den nedre kvadratisk. Slaglisten er udformet som en kanneleret pilaster med kompositkapitæl.

Indvendige. 1) (Jf. fig. 39), 1880, af eg, en dobbeltfløj mellem kirke og våbenhus. Hver fløj har to spejlprofilerede fyldinger med knapper, den øvre rektangulær, den nedre kvadratisk. Mod kirkerummet er fløjene indsat i en portalformet gerigt med pilastre hvilende på høje postamenter under en forkroppet gesims med fyldingsfelt og profileret kronliste. Fløjenes yderside er umalet, indersiden og gerigten er hvid med forgylde profiler.

2) (Jf. fig. 37). Uvis datering, dobbeltfløj i døren til herskabspulpitret, hver fløj med to profilerede fyldinger af uens størrelse. Fløjene er hvidmalede med forgylde profiler på ydersiden.

†*Dørfløje.* (Jf. fig. 45), muligvis o. 1687, to rundbuede dobbeltfløje, hver fløj med fire fyldinger, var indsat i vestvæggen under pulpitret på hver side af altertavlen.

Herskabspulpitur (fig. 37), formentlig 1880, opsat på nordvæggen i andet fag med adgang fra den såkaldte kirkesal. Pulpitret, der er udført i en historicerende, nyklassicistisk præget stil, springer frem fra væggen som en karnap med lige, lodrette sidestykker, brystværn med fremskudt, halvrundt midterparti og svejft gesims. Sidefelterne kantes af volutrammer, der mødes omkring fligede bladornamenter foroven og forneden, og har

på fladen festoner af bøgeblade, ophængt i sløjfer med rosetter. Postamentet har retkantede panelfelter med spejlfyldinger og knapper i sviklerne over en fodliste af båndomviklet laurbærguirlande. Gesimsen kantes af volutrammer og har midt på et bladornament; på fladen er svejfede felter med palmegrene.

Herskabspulpitret er hvidmalet med forgylde profiler og ornament. Postamentets spejlfyldinger har i det centrale felt Juel-Brockdorffs våbenskjold i heraldiske farver, flankeret af griffe, og i de omgivende felter er gyldne, kronede monogrammer for Carl Juel-Brockdorff og Julie Reedtz-Thott, mens de to yderste felter tilsammen danner årstallet »1880«, anført med gyldne cifre. I åbningen hænger en baldakin af gylden brokade med kvaster og frynser. Herskabspulpitret er møbleret med fire løse stole (nr. 3).

†*Herskabspulpitur*, uvis datering, opsat på samme sted som det nuværende (jf. s. 2563).

Orgel, 1910,⁴⁶ opsat 1968, med fem stemmer. Bygget af A. H. Busch & Sønner, København. Disposition (C-f³): Bordun 16 Fod, Principal 8 Fod, Gedakt 8 Fod, Gamba 8 Fod, Oktav 4 Fod. 2 kollektiver. Mekanisk aktion, registerkancellevindlader. Orglet stod oprindeligt i Bregninge

Fig. 36. Løse stole nr. 3, antagelig o. 1850-80 (s. 2582). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Loose chairs no. 3, probably c. 1850-80.*

Fig. 37. Herskabspulpitur, formentlig 1880 (s. 2583). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Family gallery, probably 1880.*

Kirke (s. 2509), men blev 1968 flyttet til slotskirken af organist, sadelmager Falentin, angiveligt på dennes egen bekostning,⁹¹ og opstillet på orgelpulpituret bag en attrapfacade fra 1782 (orgelfacade nr. 1, jf. også †orgel nr. 2), men bibeholdt tillige sin oprindelige facade (orgelfacade nr. 2), dog på nær midtdelens øvre rammeværk.

Orgelfacader. 1) (Fig. 38), 1782 (jf. †orgel nr. 2), en attrapfacade med to halvrunde, fremspringende tårne hvorimellem to lavere, tilsvarende tårne omkring et indadbuget midterfelt, alt indsat i et retkantet rammeværk med forkroppet postament og gesims og forsynet med pibegitre, der er kantet af akantusløv. Sidetårnene kronet af brænden-

de olielamper, hvorimellem hænger en guirlande af egeløv, mens der over midterfeltet er opsat en bladværksrocaille. Facaden er hvidmalet med forgyldte profiler og ornament; pibegitrene er skiftevis bronze- og sølvfarvede. Den var angiveligt oprindeligt malet i to mellemgrønne farver med grå og forgyldte detaljer og siden mellemgrå med bibeholdt forgyldning.⁵²

2) 1910; samhörrende med kirkens nuværende orgel, med to tårne med profileret gesims og buede indsatser med firbladede rosetter hvorimellem pibefelt. Facaden er hvidmalet med grå detaljer.

†*Orgler.* 1) O. 1725–50, et positiv, som blev istandsat og udvidet 1780 af Hannibal Nielsen

Fig. 38. Orgelpulpitur med orgelfacade nr. 1, 1782 (s. 2584). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Organ loft with organ casing no. 1, 1782.*

Fischer, der forsynede det med en komplet gedaktstemme og anbragte et dertilhørende udsåret 'blændværk'.⁹² Det vides ikke, hvor instrumentet var anbragt.

2) 1782, et muligvis brugt orgel, som blev opsat bag en attrapfacade (orgelfacade nr. 1 ovf.).⁹³ Givetvis er det dette orgel, som er nævnt 1860.⁹⁴ Orglet kan være blevet nedtaget i forbindelse med ombygningen af kirken 1880.⁹⁵

I 1880 fik kapellet et nyt *harmonium*. Det er muligvis identisk med et harmonium fra J. Strizik & Comp., Wien, som i dag findes på orgelpulpituret.⁹⁶

Orgelpulpituret (jf. fig. 38–39), antagelig 1782,⁹⁷ hviler på to kraftige volutkonsoller. Det har svejftet brystning med fremskudt, halvrundt midterparti og indadbuede, knækkede sidepartier, alt samlet af glatte, lodrette brædder. Endvidere

profileret postament og tilsvarende frise med flad håndliste, på hvis overside er monteret sekundære, trearmede lampetter. Fronten er prydet med et udsavet gitter i gennembrudt arbejde med tulipanlignende ornamenter omkring en kæde af koblede ovaler.⁹⁸ Opgangen er ad en trappe i det tømrede rum i våbenhusets nordvesthjørne. Pulpituret er hvidmalet med oprindelige, forgyldte detaljer. Det var angiveligt tidligere malet i to mellemgrønne farver med grå og forgyldte detaljer og siden mellemgråt med bibeholdt forgyldning.⁹⁹

Et muligt *pulpitur* kunne være opsat o. 1760 ved østvæggen med adgang fra slottet gennem en dør i nordvæggen (jf. s. 2563).

Salmenummertavler. 1) (Fig. 40), antagelig o. 1750–1800, to tavler af træ, hver samlet af to lodrette

brædder, 66×33 cm, med svejftet overkant og hul til ophæng foroven. Tavlerne er sortmalede, salmenumrene skrives på med kridt. De opbevares i våbenhuset.

2) (Jf. fig. 39), formentlig 1880, seks tavler af træ med æselrygbuet afslutning foroven og skydebrikker. Tavlerne er hvidmalede med forgyldt ramme og indskrift med forgyldt og sort fraktur; nummerbrikkerne er hvide med forgyldte cifre.

Maleri (fig. 41), *portræt af rigsråd Oluf Parsberg* (1590-1661).¹⁰⁰ O. 1650, olie på lærred, ca. 238×157 cm, lysmål ca. 220×139 cm, indsat i en sort profileret ramme.

Den portrætterede er vist i hel figur en face mod højre. Han har gråt hår, overskæg og spidst hageskæg og er klædt i sort dragt med kappe og lille, nedfaldende hvid krave med kvaster, sorte handsker og lange, sorte støvler med brede skafter og gyldne spænder. Om halsen bærer han Elefantordenen (1634), ved venstre side har han en kårde med gyldent fæste, og i højre hånd holder han en stok. Han står foran et bord, der er dækket af et rødt klæde kantet med guldgaloner og gyldne frynser. I venstre side ses et stykke af en pille bag et rødt draperi, og gulvet er ternet af røde og grå fliser. Maleriet hænger i sydsiden på hvalvpillen mellem andet og tredje fag.¹⁰¹

Lysekronen (fig. 42, jf. også fig. 45), antagelig o. 1600. Den meget store krone har 14 vandrette s-svungne arme med midtvulst mellem bladled, volutoprullede bladornamenter i de indre slyng og flade lydeskåle med levende lys. Derover er der 2×14 små pyntearme, hvoraf de nederste er udformet som havmænd, der blæser i basun, og de øverste som mandsprofiler med dyrekrop med oprullet hale. Balusterstammen har kugle- og skiveled og afsluttes forneden af en stor hængeskugle med knop i form af et dobbelt løvehoved med ring i flaben, dannet af to delfinhoveder med åbne munde omkring en drueklase (fig. 43).¹⁰² Foroven afsluttes stammen af en hånd, der griber om en ophængningsring. Kronen hænger midt i kirken i en sortmalet jernkæde med gyldne kugler.

Fig. 39. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Church interior looking west*.

Fig. 40. Salmenummertavler nr. 1, o. 1750-1800 (s. 2585). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Hymn boards no. 1, c. 1750-1800*.

Kronen er antagelig udført o. 1600,¹⁰³ men de nærmere omstændigheder omkring dens proveniens og anskaffelse er uvisse.

Lampetter. 1) (Jf. fig. 21 og 38), antagelig 1880, seks lampetter af messing i gennembrudt arbejde, hver med tre arme til levende lys, er opsat på altervæggen og orgelfacaden. 2) (Jf. fig. 39), antagelig 1880, seks olielamper af guldmalet træ, hver med syv arme, fordelt i to kranse, og balusterskaft. På langvæggene i koret samt på vestvæggen.

To *kandelabre* (jf. fig. 39), formentlig 1880, af bronzemalet træ, med drejet balusterskaft, hvorfra udgår 13 svungne arme med vaseformede lyseholdere, fordelt i tre kranse. Hver kandelaber står på et firkantet postament af træ, malet som mørkt marmor.

Kirkeskib (fig. 44), 1836, men muligvis først ophængt 1880,¹⁰⁴ »Carl Iuul Brockdorff«. Tremastet orlogsskib med seks kanoner på hver side. Skroget er sort med bronzefarvet bund og hvide detaljer, navnet er anført agter med hvide versaler sammen med årstallet »1836«; endvidere som monogram »CIB«. Ophængt i en jernkæde med gyldne kugler i buen mellem andet og tredje fag.

Fig. 41. Maleri, o. 1650, portræt af rigsråd Oluf Parsberg (s. 2587). Foto Arnold Mikelsen 2019. – *Painting, c. 1650, portrait of the member of the Rigsråd Oluf Parsberg.*

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Valdemars Slotskirke. For en oversigt over arkivalier og

litteratur samt forkortelser anvendt i Svendborg Amt i almindelighed, jf. også s. 59 ff. Henvisninger til Danmarks Kirker, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Svendborg Amt har dog kun sideangivelse.

Fig. 42. Lysekrone, antagelig o. 1600 (s. 2587). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Chandelier, probably c. 1600.

Arkivalier. Rigsarkivet, Odense (RAO). *Fyns bispearkiv*: Sunds Herreds breve 1541–1805 (*Bispeark. Sunds Hrds. breve*). *Bregninge Sogn*: Embedsbog 1842–1959 (*Sogneark. Embedsbog*). *Bregninge menighedsråd*: Menighedsrådets sager 1881–1933 (*Menighedsrådsark. Sager*). – Forhandlingsprotokol 1928–85 (*Menighedsrådsark. Forhandlingsprot.*). – *Valdemar Slot*. Dokumenter vedr. brandforsikring 1761–1866. *Schelenborg Gods*: Dokumenter vedr. kirkerne 1894–1940 (*Schelenborg Gods. Dok. vedr. kirkerne*).

Taasinge Lokallhistoriske Arkiv. Materiale vedr. Valdemars Slotskirke.

Varmings Tegnesteue, København. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989. – Restaureringsplan 1989.

Tegninger og opmålinger. *Danmarks Kunstbibliotek*. Vilh. Tvede o. 1880 (skitseopmålinger af grundplaner, skitser af bygning og inventar og skitser til forslag til restaurering).

Varmings Tegnesteue. J. Hansen 1878 (forslag til istandsættelse, opstalter af facader) (kopi). – Tværsnit af sydfløjen 1988. – Leif Topsøe-Jensen 1989 (grundplaner af kælder-, stue- og 1. salsplan).

Litteratur. F. R. Friis, »Valdemars Slot paa Taasinge«, *Illustreret Tidende* nr. 1111, 9. jan. 1881, 199–201 (Friis 1881). – C. G. Høgstrøm, *Taasinge paa Niels Juels Tid*, Nyborg 1916 (Høgstrøm 1916). – Henrik M. Jansen, *Valdemars Slot – en kulturhistorisk perle på Tåsinge*, Svendborg 1988 (Jansen 1988). – Henrik M. Jansen, »Det ældste Valdemars Slot«, *Årbog for Svendborg & Omegns Museum* 1996, 64–79 (Jansen 1996). – Birgitte Bøggild Johannsen, »I hjemlig havn: Boliger, billeder og privat kunstforbrug«, *En søhelt i sten. Omkring Niels Juel og hans gravmonument i Holmens Kirke*, Birgitte Bøggild Johannsen (red.), Kbh. 2015, 31–61 (Bøggild Johannsen 2015).

Historisk indledning ved Rikke Ilsted Kristiansen, omgivelser og bygning ved Pia Katrine Lindholt, kalkmaleri og inventar ved Rikke Ilsted Kristiansen, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Arkivalielæsning ved Ida Marie Bjørlig, Marie Louise Blyme, Bjørn Westerbeek Dahl og Kathrine Faust Larsen m.fl. Oversættelse til engelsk ved James Manley. Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet september 2020.

¹ Høgstrøm 1916 15-32; Jansen 1988 7; jf. også Aage Fasmer Blomberg, *Fyns vilkår under svenskekrigene 1657-1660*, Odense 1973, 297.

² Således beskrevet af kgl. konfessionarius Peder Jespersen, der som sognepræst i Stenstrup og Lunde og provst i Sunds Herred var til stede ved indvielsen, i Niels Juels ligprædiken 1697; Peder Jespersen, *Een Nathanael eller ret Israelit Udi i sin Vandring og Lefnet ... Niels Juuls, Herre til Tåsinge ... hans Adelige Liigs sørgelig Begiengelse ...*, Kbh. 1699, 174. Jf. også *Uddrag af Biskop Jens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger for Aarene 1658-1708*, Christian Molbech (udg.), Kbh. 1846, 244, samt RAO. *Bregninge og Landet sogne*. Enesteministerialbog 1646-1733, der rummer en udførlig beretning om indvielsen, og RAO. *Bjerreby Sogn*. Enesteministerialbog 1662-96; endvidere Albert Mohr Lolk, »Indvielsen af Valdemar Slots kirke den 3. oktober 1687«, *Tåsinge Årbog* 2004, 51-54. Om Niels Juels erhvervelse af Valdemars Slot og nyindretningen af slotskirken, jf. senest Bøggild Johannsen 2015, 43-49.

³ RAO. *Bispeark*. Sunds Hrds. breve; Holger Fr. Rørdam, »Efterretninger om Bregninge Sognekald paa Taasing«, *Kirkehistoriske Samlinger* III, 4, 1882-84, 451-56.

⁴ Peter Henningsen, *Niels Juel og almuen på Tåsinge 1714-66. Elitekultur og folkekultur i Danmark i det 18. århundrede*, Svendborg 1993, 81.

⁵ Lucoppidan anfører endvidere, at der hverken var våbenhus eller plads til at anlægge en kirkegård, hvorfor slotskirken ikke kunne tjene som sognekirke; RAO. *Bispeark*. Sunds Hrds. breve; Rørdam 1882-84 (note 3) 451-56; jf. også Henningsen 1993 (note 4), 88-91.

⁶ Rørdam 1882-84 (note 3), 456-58; Hans de Hofman, *Samlinger af publice og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve* VI, Kbh. 1760, 50; KB. *Kallske samling*. 377. ⁴⁰ Kopi af beskrivelse over kirkerne og herregårdene i Fyn og i Langeland, af sognepræsterne til Thuras brug forfattet 1755; RAK. *Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet*, 1. Kontor. Journalsager 1854, pk. 112.

⁷ RAK. *Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet*, 1. Kontor. Journalsager 1854, pk. 112.

⁸ Bregninge Kirkes arkiv. Embedsbog 1870 ff.

⁹ J. P. Trap, *Kongeriget Danmark*, 3. udg., H. Weitemeyer (udg.), Kbh. 1899, III, 649.

¹⁰ Jansen 1988 14; Bregninge Kirkes arkiv. Embedsbog 1870 ff. (kirken havde været 'opfyldt af senge og belagt med syge'). Jf. også fællesmonumenter på Bregninge Kirkegård s. 2540.

¹¹ Jansen 1988 16.

¹² Bjørn Kornerup, »Bispebreve til Kultusminister J. C. H. Fischer«, *Kirkehistoriske Samlinger* VI, III, 1939-41, 91 f.; RAO. *Menighedsrådsark*. Sager; Schelenborg Gods. Dok. vedr. kirkerne.

¹³ RAO. *Schelenborg Gods*. Dok. vedr. kirkerne; Sogneark. Embedsbog.

¹⁴ Jakob Tue Christensen, »Valdemar Slots hemmelighed« *Årbog for Svendborg og Omegns Museum* 1998, 45-55.

¹⁵ Fundamentene til slottets tårn på østsiden var blotlagt i 1990'erne, men der blev ikke ført arkæologisk tilsyn. Fotos hos Varmings Tegnestue.

¹⁶ Slottets historie er beskrevet i *Danske Slotte og Herregaarde*, Arthur G. Hassøedt (red.), 3, Kbh. 1943, 60-74; J. P. Trap, *Danmark*, 5. udg., Niels Nielsen, Peter Skautrup og Povl Engelstoft (red.), Kbh. 1957, V, 2, 707-709; Jansen 1988, Jansen 1996 og Bøggild Johannsen 2015 43-49.

¹⁷ †Galleriet beskrives i litteraturen (note 16) som værende i to stokværk, men pga. placeringen af et †kirkevindue mod nord (s. 2561) kan †galleriet kun have været i et stokværk med fladt tag.

¹⁸ En del af byggematerialerne blev genbrugt fra det nedrevne Kærstrup (jf. s. 2557); *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold 1551-1660*, Rigsarkivet (udg.), Kbh. 1885-2005 (28. dec. 1635).

¹⁹ Christensen 1998 (note 14); fotos hos Varmings Tegnestue.

²⁰ På et portræt af Margrethe Ulfeldt malet 1696 af Jacob Coning er der i baggrunden vist et slot, som kunne være Valdemars Slot. Flere detaljer stemmer dog

Fig. 43. Løvehoved med delfinring i flaben. Detalje af lysekroner (s. 2587). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Lion's head with dolphin ring in its jaws. Detail of chandelier.*

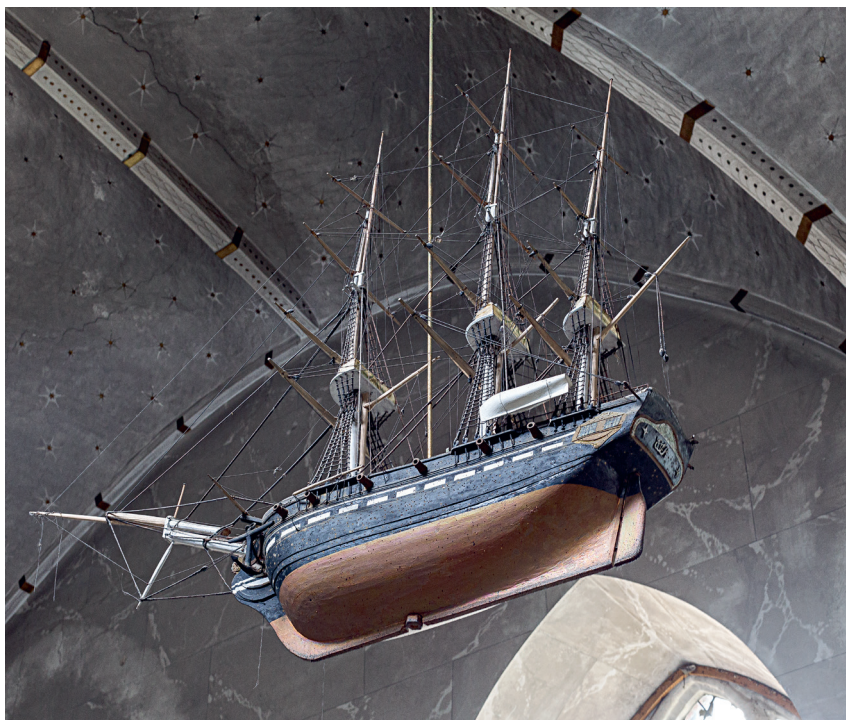

Fig. 44. »Carl Iuul Brockdorff«. Kirkeskib, 1836 (s. 2587). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – «Carl Iuul Brockdorff». *Church ship, 1836*.

ikke overens med slottets udseende efter admiral Niels Juels ombygning, så muligvis er det en idealisering af slottet; *Bøggild Johannsen 2015* 45 f.

²¹ *Henningsen 1993* (note 4), 88.

²² Kopi af foto hos Varmings Tegnestue (jf. note 44).

²³ Vægmalet er malet kort efter ombygningen; *Jansen 1988* 9.

²⁴ En plan for en større restaurering af slottet blev udarbejdet 1989; Varmings Tegnestue. Restaureringsplan 1989.

²⁵ Kirken og dens hvælv er omtalt 1642; *Kancelliets Brevbøger* (note 18) (7. juni 1642).

²⁶ 1721 skrev sognepræst Niels Lucoppidan dog til biskop Jakob Lodberg, at der 'ikke fra gammel tid havde været kirke på slottet' og at 'gamle mænd, der endnu lever' kunne huske dette. Der skulle i stedet have været holade og hestestald på kirkens plads. Ud fra de øvrige kilder (jf. note 25) og de bygningsmæssige detaljer i sydflojen virker dette ikke sandsynligt. *Rørdam 1882-84* (note 3), 452.

²⁷ Bagmurene blev 1880 pudset med et tykt lag cement (jf. s. 2564), men på hvælvpillen i det sydøstlige hjørne er et mindre parti banket af, så teglstenene er synlige.

²⁸ Kvaderstensoklen er i to skifter mod øst og tre skifter mod syd, vest og nord.

²⁹ *Jansen 1996* 69. Dørens form kendes ikke, men mur-

værket mod nord er omsat i nyere teglsten, hvor døren kan have været. På Vilh. Tvedes skitse af slottet o. 1880 er dørens stik sandsynligvis markeret under et vindue ovenfor; tegning i Danmarks Kunstbibliotek.

³⁰ På et forslag til istandsættelsen 1880 (s. 2564) er der to høje, tilmurede vinduer i vestgavlen; deres placering er også tydelig i muren i dag, men stikkene er fjernet 1880. Forslag af J. Hansen, Odense, 1878, hos Varmings Tegnestue.

³¹ *Friis 1881* 201. Heri omtales regnskaber for stenhuggerarbejder i forbindelse med slottets opførelse, hvor der bl.a. nævnes »... 12 Kirkevinduer, 8 Kapitælstykker, som Kirkehvelvingens Buer skulde staa på ...«; den oprindelige kilde har ikke kunnet identificeres. Et bygningssyn 1660 nævner ni store vinduer 'på alle sider af kirken' og to vinduer mod nord; *Høgstrøm 1916* 20-23.

³² Cementpudsen på bagmurene har spidsbuede revnedannelser over de fleste af de nuværende vinduer.

³³ *Christensen 1998* (note 14), 48; *Jansen 1996* 78 f.

³⁴ Hans van Steenwinckel arbejdede på alle de tre nævnte bygninger (*DK Frborg 566, 1762 og 2028*).

³⁵ *Friis 1881* 201.

³⁶ Hvælvene er pudsede på oversiden, og rummet over dem er svært tilgængeligt. Dog kan kappernes konstruktion ses fra kirkerummet gennem bemalingen (jf. fig. 14).

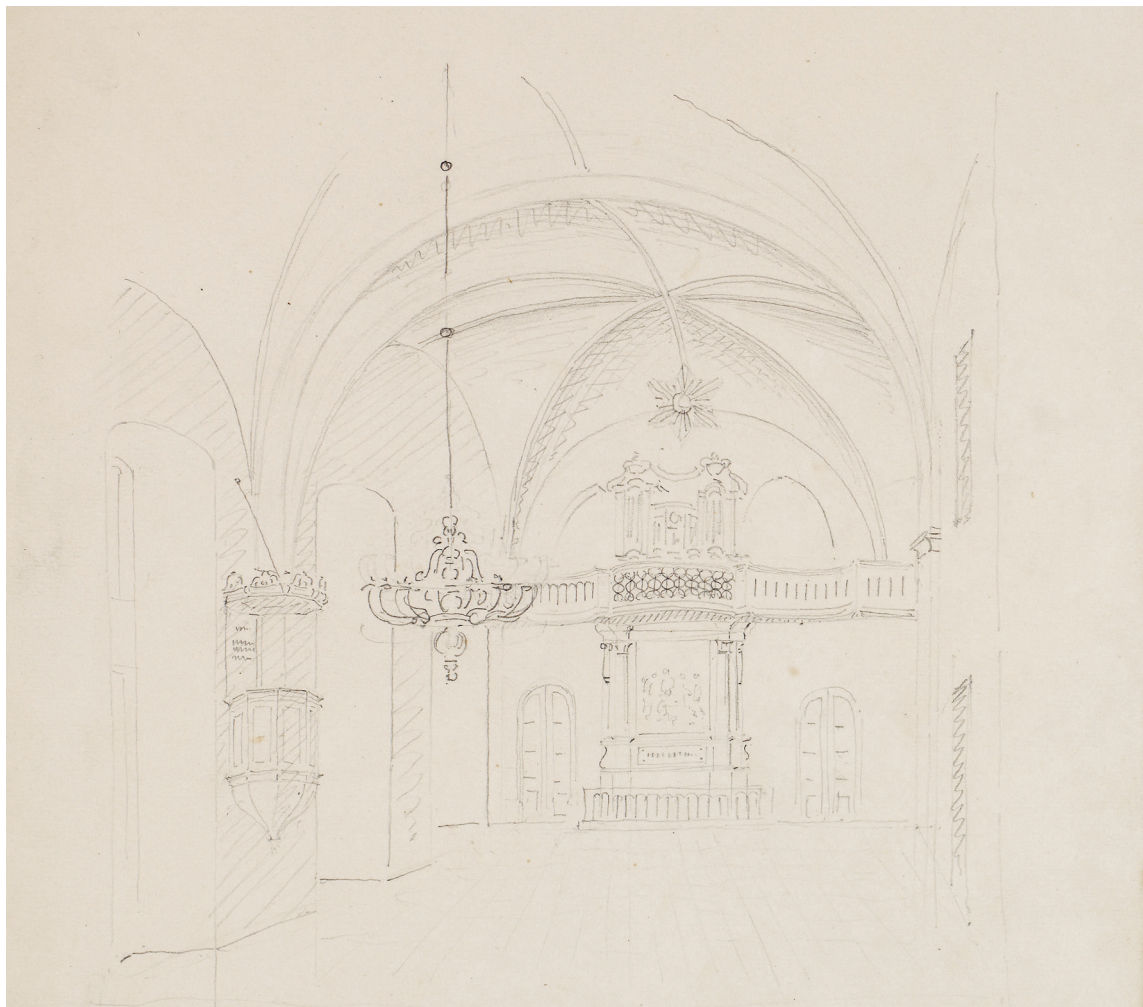

Fig. 45. Skitse af kirkens indre set mod vest. Tegnet af Vilh. Tvede o. 1880. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Sketch of the church interior looking west.*

³⁷ Bøggild Johannsen 2015 43–49.

³⁸ På fig. 6 ser $\dagger$ døren rundbuet ud.

³⁹ Høgstrøm 1916 20 f.

⁴⁰ Det er uvist, om den nordlige indgang fra $\dagger$ galleriet blev tilmuret 1687 eller o. 1760 (s. 2562).

⁴¹ Tidligere har været fremsat, at $\dagger$ trappen og $\dagger$ døren fra øst blev fjernet ved denne ombygning, men det var ikke tilfældet. De er til stede på F. Richardts prospekter fra 1853 (fig. 7) og 1866 (i NM) og på et fotografi fra 1880 (jf. note 44). Jansen 1988 9.

⁴² Detaljerne om denne indretning kendes kun fra en skitse af østfløjens første stokværk af Vilh. Tvede o. 1880 (fig. 46). I Danmarks Kunstbibliotek.

⁴³ Hofman 1760 (note 6), 50.

⁴⁴ RAO. Menighedsrådsark. Sager. I forbindelse med restaureringen af slottet blev der udarbejdet forskellige

restaureringsforslag, som adskiller sig fra den endelige løsning. Eksempelvis var det blevet foreslået, at indgangsdøren til kirken skulle placeres vestligst i sydmuren under et vindue som de nuværende. Restaureringsforslag 1878 af J. Hansen, Odense, kopi hos Varmings Tegnesteue; restaureringsforslag o. 1880 af Vilh. Tvede, i Danmarks Kunstbibliotek.

Der kendes kun to fotografier af slottet under restaureringen 1880, hhv. fig. 13 og en falmet og grynet affotografering af et foto af slottet set fra øst. Sidstnævnte hos Varmings Tegnesteue.

⁴⁵ Der er brugt både blødstrogne og maskinstrogne sten. Muligvis er flere facadepartier både på nord-, øst- og vestsiden omsat på dette tidspunkt, men kun vinduernes ombygning er tydelig i murværket.

⁴⁶ RAO. Sogneark. Embedsbog.

⁴⁷ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁴⁸ Avisudklip 12. okt. 1987, i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv. 1988 konstateredes en del revner i vægge og hvælv, men der var ikke behov for at istandsætte disse endnu; Varmings Tegnestue. Restaureringsplan 1989.

⁴⁹ Der er bl.a. store revnedannelser i hvælvenes buer og kapper.

⁵⁰ På fig. 46 fra o. 1880 var døren endnu åben.

⁵¹ Formentlig ved en restaurering af værelset i slutningen af 1980'erne blev døren gemt bag nye paneler og tapet; jf. informationstavle på slottet.

⁵² Varmings Tegnestue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989.

⁵³ *Illustreret Tidende* nr. 12, 20. dec. 1896, 202; *Trap* 3. udg. 1899 (note 9), 649.

⁵⁴ RAO. *Schelenborg Gods*. Dok. vedr. kirkerne. Kirken kan have haft et ↑varmeapparat inden kakkellovnen, da der er en forsækning i cementpudsen bag ovnen, som er malet som væggene 1880.

⁵⁵ RAO. *Schelenborg Gods*. Dok. vedr. kirkerne; RAO. *Menighedsrådsark*. Sager.

⁵⁶ RAO. *Schelenborg Gods*. Dok. vedr. kirkerne; avisudklip 28. okt. 1968 i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv.

⁵⁷ Der er opsat en midlertidig eltavle i det nordvestre hjørne af skibet.

⁵⁸ *Thomas Kingo. Samlede Skrifter* II, Hans Brix, Paul Diderichsen og F.J. Billeskov Jansen (udg.), Kbh. 1939, 221.

⁵⁹ Indskriften er trykt i Erich Pontoppidan, *Marmora Danica selectiora sive Inscriptionum* II, Kbh. 1741, 328 f., hvor det også anføres, at den var bestemt til engang at blive udført i kobber. Erich Pontoppidan, *Den danske Atlas* III, Kbh. 1767, 601, omtaler med henvisning til *Marmora Danica* kobbertavlen som eksisterende; dette er dog tvivlsomt. Jf. også Bøggild Johannsen 2015 48; Jansen 1988 7.

⁶⁰ Varmings Tegnestue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989. De to ældre farvelag er ifølge rapporten konstateret på altertavlen, prædikestolen og lydhimlen, stolestade gavlene og herskabsstolen, orgelfacaden og -pulpituret; der er ikke redegjort nærmere for, hvor på de enkelte genstande undersøgelsen af farverne er foretaget. Herskabspulpituret er ikke undersøgt for ældre farvelag. Enkelte spor af det grå farvelag kan ses på prædikestolens underbaldakin og på orgelpulpiturets brystning, mens rester af det grønne farvelag ikke er umiddelbart synlige. Dele af inventarets forgyldning fremstår med et grønt skær, mens andet står i mere ren guldfarve; førstnævnte kunne muligvis være udført i forbindelse med restaureringen 1880, mens det øvrige kan være af ældre dato.

⁶¹ Maleriet skulle i så fald have overlevet slottets plyndring under Karl Gustav-krigene, hvilket forekommer mindre sandsynligt. Det samme gør sig gældende for kirkens lysekrone.

⁶² Landet og Bjerreby kirkers arkiv. Fred. Christ. Lund,

Beskrivelse over Øen Thorseng, Odense 1823, med forfatterens håndskrevne noter.

⁶³ Bøggild Johannsen 2015 48.

⁶⁴ RAO. *Bispeark*. Sunds Hrds. breve.

⁶⁵ *Danske Atlas* 1767 (note 59), 602.

⁶⁶ Sammenlign f.eks. med interiør i Christiansborgs Slotskirke 1740–44 (*DK Kbh by* 5 148 ff.), i Christians Kirke i København 1758–59 (*DK Kbh by* 4 145 ff.) og i Augustenborg Slotskirke fra 1770'erne (*DK Sjyld* 120 f.). I kirken i Diernæs (Sallinge Hrd.) opsattes et orgelpulpitur over altertavlen 1752.

⁶⁷ Fred. Christ. Lund, *Beskrivelse over Øen Thorseng*, Odense 1823, 40.

⁶⁸ Ved indretningen til lazaret må stolestaderne og for-

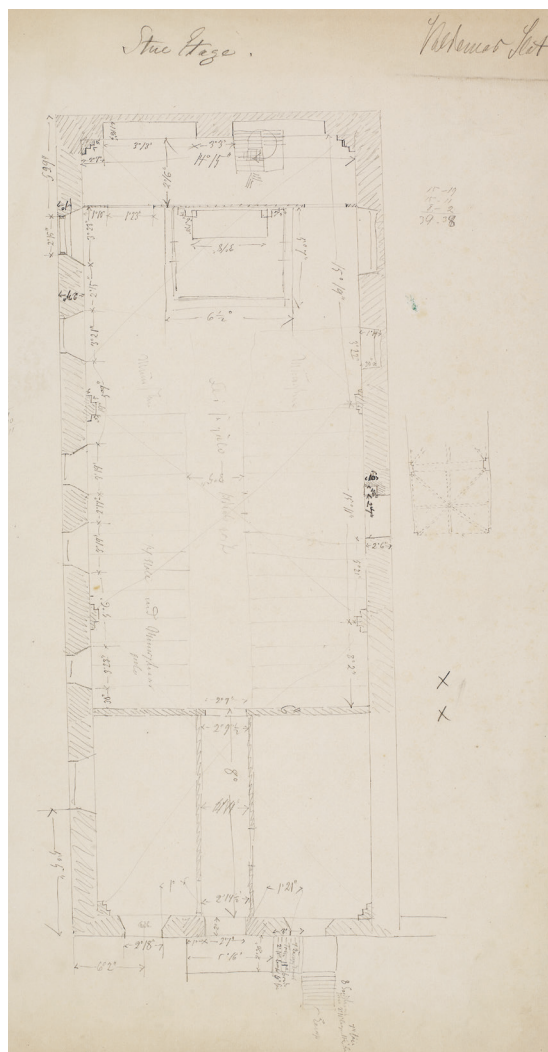

Fig. 46. Skitse af kirkens grundplan. Vest opad. Tegnet af Vilh. Tvede o. 1880. I Danmarks Kunstbibliotek. – Sketch of the ground plan of the church. West upwards.

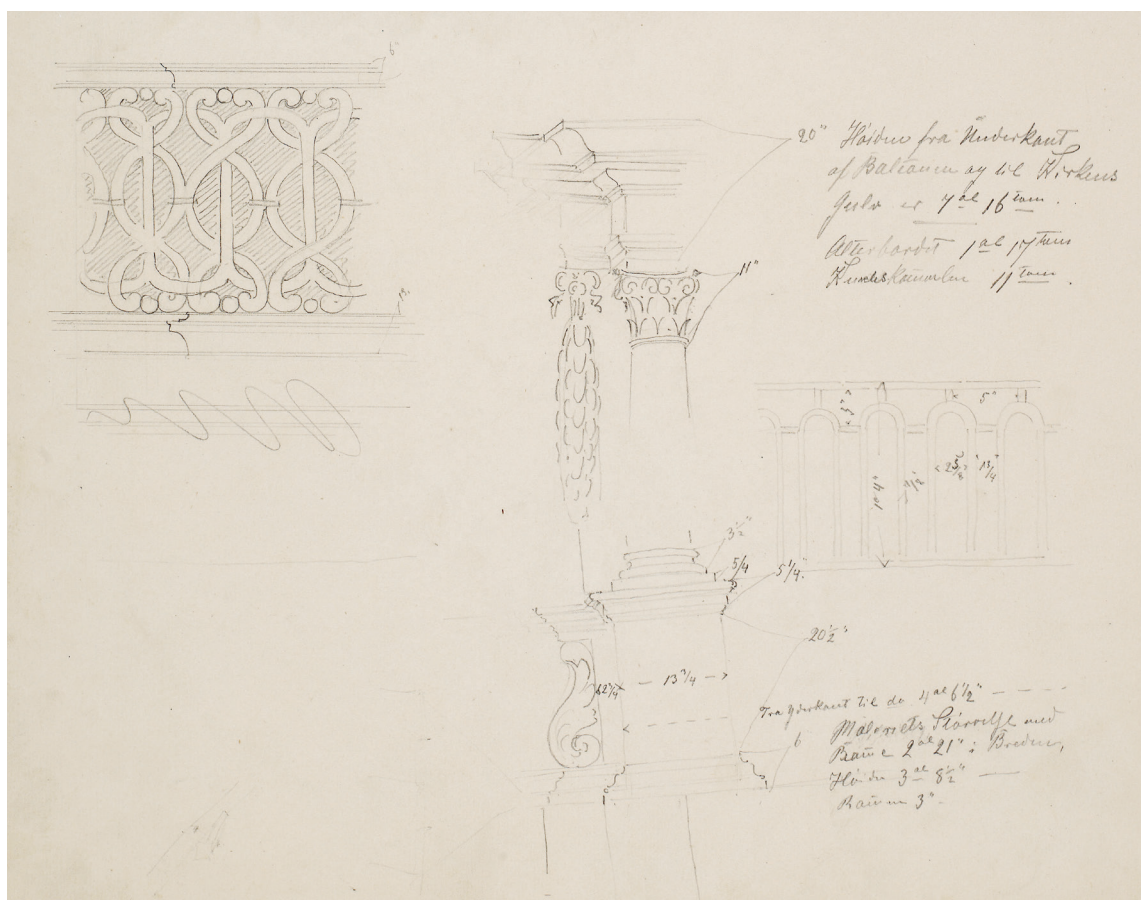

Fig. 47. Skitser af detaljer af altertavle (s. 2572) og orgelpulpitur (s. 2585). Tegnet af Vilh. Tvede o. 1880. I Danmarks Kunstbibliotek. – Sketches of details of altarpiece and organ loft.

mentlig også opgangen til prædikestolen samt Therskabspulpituret være taget ned (jf. fig. 45).

⁶⁹ Friis 1881 201; Sogneark. Embedsbog.

⁷⁰ *Fra fynske Herregaardes Gemmer. Udstilling af gamle tekstiler i Montergaarden, Haandarbejdets Fremme* (udg.), Odense 1951, 11 (nr. 17; her betegnet 'kalkklæde'). At dømme ud fra fraværet af religiøse motiver og indskrifter er klædet næppe oprindeligt udført med kirkelig brug for øje.

⁷¹ Hovedbeklædningens karakter er vanskelig at bestemme. Der kan også være tale om en kriget konehue med et stråleornament i baggrunden.

⁷² Sammenlign f.eks. med engelske broderede tekstiler fra o. 1600–25 med rigt mønster af forskellige blomster, blade, bær og insekter udført i silke- og metaltråd, alle i Victoria and Albert Museum, London (en jakke, inv. nr. T.228-1994, et par luffer, inv. nr. 1507-1882, og et par handsker, inv. nr. T.42-1954). Avril Hart and Susan North, *Historical Fashion in Detail. The 17th and 18th Centuries*, London 1998, 16, 74, 148, 206 og 210.

⁷³ Avisudklip 1993 i Taasinge Lokalhitoriske Arkiv.

⁷⁴ Caroline Amalie Fønss til Hindsgavl (1818–69) og Otto Reedtz-Thott til Gaunø (1785–1862).

⁷⁵ Dvs. Julie Reedtz-Thott, datter af Caroline Amalie Fønss og Otto Reedtz-Thott, g.m. Carl Juel-Brockdorff.

⁷⁶ Postamentfeltet synes at være ældre end tavlens øvrige dele, jf. Varmings Tegnstue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989. Feltets bagside er skrubhøvlet, mens det øvrige rammeværks bagside er glat.

⁷⁷ Indskriften nævnes ikke i konservatorrapporten (Varmings Tegnstue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989).

⁷⁸ Sammenlign med fig. 45 og 47, hvor søjleskafterne er gengivet kortere end i dag.

⁷⁹ Volutbladene er anbragt på hovedet i forhold til deres oprindelige opsætning, jf. fig. 47.

⁸⁰ Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølv smedemærker for 1870*, II, Kbh. 1982, 119 f.

⁸¹ Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølv smedemærker for 1870*, I, Kbh. 1979, nr. 1591.

⁸² Beslagene er monteret, så motiverne vender dels på hovedet, dels på siden.

⁸³ Anne-Grete Thestrup, »Messehagler i Svendborg Provsti«, *Årbog for Svendborg & Omegns Museum* 1991, 108.

⁸⁴ En lignende font, dateret o. 1850, findes i Stige Kirke (DK Odense 5161).

⁸⁵ Varmings Tegnestue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989. Ved sine skitser af prædikestolen (fig. 48) har Tvede noteret 'røde rammestykker, forgyldte kelstød, sorte fyldinger'. Disse farver omtales ikke i konservatorrapporten.

⁸⁶ Varmings Tegnestue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989. Det grå farvelag er synligt ved afskalninger på underbaldakinen. Laurbærkransens for-

gyldning og de forgyldte detaljer på underbaldakinen har et stærkt grønligt skær og kunne muligvis være udført 1880.

⁸⁷ Samme ordlyd som i Hans Svanings reviderede udgave af Christian IV's bibel 1647.

⁸⁸ På fig. 48 fremstår dens grundplan stærkt asymmetrisk; muligvis er underbaldakinen ikke blot ombygget, men helt fornyet 1880.

⁸⁹ Der er ingen umiddelbart synlige spor af ældre farvelag, selv om der er afskalninger i den nuværende bemaling flere steder.

⁹⁰ Sammenlign med Chr. Waagepetersen, *Danske Møbler for 1848*, Kbh. 1980, 160 (fig. 185), og Ole Haslund, Edward C.J. Wolf og H. O. Bøggild-Andersen, *International Møbelhaandbog* III, Kbh. 1972, 91.

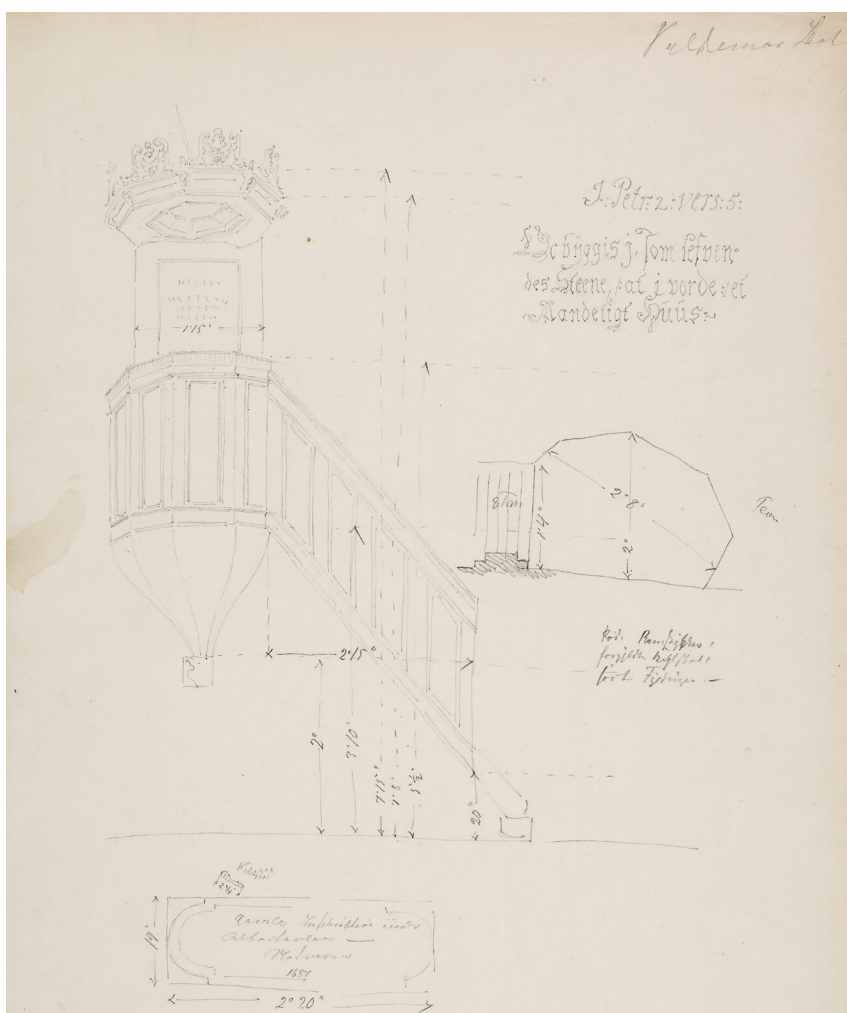

Fig. 48. Skitser af altertavlens postamentfelt (s. 2573) og prædikestolen (s. 2581). Tegnet af Vilh. Tvede o. 1880. I Danmarks Kunstbibliotek. — *Sketches of pedestal section of altarpiece and pulpit.*

⁹¹ *Svendborg Avis* 20. aug. 1968.

⁹² Sybille Reventlow, *Musik på Fyn blandt kendere og liebhavere. Musik og musikalsk virksomhed i Danmark 1770-1850*, Kbh. 1983, 92. Samme (s. 17 og 200) nævner desuden, at der muligvis allerede fra o. 1712 var et instrument på slottet, idet skoleholderen i Bregninge 1712-50, Hans Hansen Ridder, tillige var organist på Valdemars Slot. Ifølge C. G. Høgstrøm, »Taasinge Degnehistorie og Skolevæsen«, *Svendborg Amt. Aarskrift for Svendborg Amts Historiske Samfund* 1914, 109, blev der holdt skifte efter Hans Hansen Ridder 1759. Såvel kammerherre Niels Juel, der som nævnt boede fast på slottet fra 1721, og hans efterfølger Frederik Juel nærede rig interesse for musik og teater, jf. *Reventlow 1983* 77-101.

⁹³ *Reventlow 1983* (note 92), 92 og 198.

⁹⁴ RAO. *Valdemar Slot*. Dokumenter vedr. brandforsikring 1761-1866.

⁹⁵ Da det nuværende orgel blev sat op 1968, var der intet værk bag den gamle facade, og man antog, at den aldrig havde været andet end til pynt; *Svendborg Avis* 20. aug. 1968. Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.

⁹⁶ Josef Strizik stiftede 1884 *Erste Produktiv-Genossenschaft der Harmonium-Macher Wiens*. Da dette instrument bærer hans eget navn, må det være bygget før 1884. Robert F. Gellerman, *Gellerman's International Reed Organ Atlas*, 2. udg., Maryland 1998, 68.

⁹⁷ Ved opbygningen af det nye orgelværk i kirken 1782

måtte man foretage en del snedkerarbejde for at få det anbragt; *Reventlow 1983* (note 92), 92.

⁹⁸ At dømme efter fig. 45 var gitteret kun opsat på brystningens midterparti, mens sidepartierne tilsyneladende havde brystning af fyldingspanel eller muligvis med balustre. I så fald må gitteret være forlænget ved istandsættelsen 1880. Jf. også fig. 47.

⁹⁹ Varmings Tegnestue. Rapport ved konservator Flemming Hansen 1989. Spor af det grå farvelag kan ses på brystningens forside bag gitteret.

¹⁰⁰ Povl Eller, *Kongelige portrætmalere i Danmark 1630-82*, Kbh. 1972, 260 f. Maleriet er tidligere beskrevet som et portræt af rigsgreve Christian Pentz, jf. *Danske malede Portrætter. En beskrivende Katalog*, X, E. F. S. Lund (udg.), Kbh. 1910, 27.

¹⁰¹ Det er uvist, hvornår det er ophængt, men det er i nyere tid (jf. fig. 16).

¹⁰² Delfinringen synes at være udført af lysere messing end løvehovedet og kan muligvis være fornyet.

¹⁰³ Sammenlign f.eks. med lysekroner i Fredericia (nr. 1, *DK Vejle* 338), Århus Domkirke (nr. 1, *DK Århus* 602) og Århus Vor Frue (nr. 4, *DK Århus* 1180).

¹⁰⁴ Det er uvist, om skibet blev ophængt 1836 eller først ved kirkens genindvielse 1880, jf. Henning Thallund, *Fynske kirkeskibe*, Svendborg 1989, 80. Navnet kan både referere til Carl Juel-Brockdorff (1780-1859) og til hans sønnesøn Carl Frederik Sophus Vilhelm Juel-Brockdorff (1839-1900).

VALDEMAR'S CASTLE CHAPEL

Valdemar's Castle is situated on the promontory Trønøret on the east coast of Tåsinge. Towards the east it is surrounded by the sea, towards the north lies the village of Troense and towards the west there is a large artificial lake (fig. 3). About 2 km to the south west lies the medieval castle mound of Kærstrup, which the castle replaced. The rectangular layout of the castle around an artificial lake is the result of the expansion around 1760 by Chamberlain Niels Juel of the oldest building from c. 1635–45. The royal architects Hans van Steenwinckel the Younger, Hans Anemøller and Leonhard Blasius were responsible for the construction.

Building. During the construction of the three-winged main building a church was established in the southern end of the main wing as well as the whole south side wing (cf. fig. 1). The location and extent of the church have not changed with the subsequent rebuildings, but several details have been changed. The church is situated above a high basement and extends over the castle's two floors. The ground plan is rectangular, and the walls are of red brick laid in cross bond over a base of granite ashlars; for the details sandstone was used. The original entrance-way to the church was a door in the north wall of the westernmost bay. 12 bar-tracery windows were placed like the present ones as well as two towards the west. Three octagonal rib vaults in medieval brickwork technique cover the interior.

Admiral Niels Juel took over the castle in 1678 and initiated a major rebuilding which was probably finished in 1687. The church was now given a new entrance in the east facade of the main building via a high, presumably brick-built staircase (cf. fig. 5). The church can also have been given new windows. With this redistribution of the access conditions the chancel section must have been moved to the west end of the church (cf. below and fig. 45).

Around 1760 Royal Chamberlain Niels Juel began a rebuilding of the castle in Rococo style, in which the east facade was divided up with a strict symmetry (fig. 6). This gave the church two rows of straight-edged windows to the east and probably also to the south. At the eastern end of the church three smaller rooms were established under a possible gallery.

In 1879–80 the castle underwent a major restoration under Carl Juel-Brockdorff, whereby it was given its present appearance. A new, pointed-arched main entrance towards the west gives access to the church (fig. 11). The interior is illuminated by ten high bar-tracery windows and covered by the original vaulting (fig. 17). The chancel section was moved to the eastern end, and a porch was built towards the west. The back walls were dressed with cement, and the church was decorated by the painter Peter Syrak Hansen of Faaborg. Minor renovations have been carried out afterwards, but today the church is in poor condition.

Wall painting. On the east wall there is an inscription from 1687 commemorating Niels Juel and his wife Margrethe Ulfeldt, the couple's acquisition of Valdemar's Castle, their refurbishing of the Castle Chapel and its consecration the same year (fig. 15). The inscription was uncovered under several layers of whitewash in connection with the restoration of 1880.

Furnishings. The oldest preserved item of furnishing appears to be a chandelier which probably comes from c. 1600 (figs. 42–43), followed by a copy of Christian IV's Bible from 1633 with mountings of chased silver (figs. 28–29), donated to the church in 1775 by Birthe Cathrine Levetzau, married to Peder Juel of Hverringe. In addition there is a silk-embroidered altar cloth from c. 1650 (figs. 18–19) and a painting from the same time, a portrait of the member of the Rigsråd

Oluf Parsberg (1590–1661) (fig. 41). The pedestal section of the altarpiece, the column capitals and the painting (figs. 21–22) probably come from Niels Juel's new furnishing of the church in 1687, as well as the pulpit (fig. 34). The altar candlesticks (fig. 27) are presumably from c. 1650–1700.

An altar prayer book from 1783 has re-used silver mountings from 1739, decorated with the arms and initials of the later chamberlain Niels Juel and his wife Sophie Amalie Parsberg (cf. fig. 30). Two hymn boards (fig. 40), which are not in use, are probably from c. 1750–1800. Parts of the framing and ornamentation of the altarpiece (cf. fig. 21) and presumably the endpieces of the pews (cf. figs. 16–17 and 39) and the organ loft (cf. fig. 38) may be from the rebuilding of the castle c. 1760 or from work done in 1782. The Communion set (fig. 23) and the wafer box (fig. 24) were made in 1767 by Rasmus Rasmussen Møller of Odense, and donated in 1769 by Amalie Christiane Raben, widow of Carl Juel. A dummy organ facade (cf. fig. 38) is from 1782.

Five loose chairs which stand in the chancel are from the period c. 1820–40 (fig. 35). An embroidered bridal rug (fig. 20) was made in c. 1833, but only came to the castle chapel later, and the same may be the case with a church ship (fig. 44), which bears the date 1836, but was possibly only hung up in 1880. A chasuble (fig. 31) is presumably from c. 1840, and four chairs with embroidered seats (fig. 36) which stand in the family gallery can probably be dated to the period c. 1850–80. A hymnal from 1914 is bound in vel-

vet with silver mountings from 1861 (cf. fig. 30), which once belonged to Julie Reedtz-Thott, and the church's second wafer box (fig. 25) is from c. 1875–1900.

The Communion table, parts of the altarpiece framing, the altar rail, the font (fig. 32), the family gallery pews with re-used endpieces (cf. fig. 39), the door wings, a harmonium, the family gallery (fig. 37), the hymn boards and two candelabra probably all come from the new furnishings of 1880. The antependium, kneelers and pews (except for the endpieces) are probably also from that year. Finally the altar jug (fig. 26), made by V. Christesen, Copenhagen, and donated by Carl Juel-Brockdorff and his wife Julie Reedtz-Thott, bear the date 1880, as does the baptismal dish (fig. 33), from the same donors. The organ with its preserved facade is from 1910 and was built by A. H. Busch & Sønner; it was transferred to the Castle Chapel from Bregninge Church in 1968 (p. 2509).

The colour scheme was executed in 1880 by the decoration painter Peter Syrak Hansen of Faaborg. The altar section and the pews have light grey marbling, while the pulpit, the organ facade, organ gallery and family gallery are painted in white, all with gilt details in metal leaf, apparently partly preserved from an older ornamentation. This is said to have included two medium-green shades which, besides the gilding, were accompanied by grey details. Later, we do not know when, the furnishings were painted in a medium-grey colour preserving the gilt details.